

prosvetni delavec

List delavcev v vzgojnoizobraževalnih zavodih SR Slovenije

Ljubljana, 27. maja 1977 — Številka 10

Tovarišu Titu ob jubilejih

V uspešnem sodelovanju prosvetnih časnikov republik in pokrajin ima pomembno mesto izmenjava obvestil o najpomembnejših problemih socialistične preobrazbe vzgoje in izobraževanja po načelih desetega kongresa Zveze komunistov Jugoslavije. Posebna oblika skupne skrbi za obveščanje prosvetnih delavcev so skupne številke vseh devetih prosvetnih časnikov, ki imajo skupaj okrog sto tisoč izvodov naklade. Prvo tako številko so pripravila uredništva v počastitev desetega kongresa Zveze komunistov Jugoslavije, drugo smo posvetili proslavi tridesete obletnice zmage nad fašizmom, današnja skupna številka pa je naš prispevek k velikima jubilejema tovariša Tita — štiridesetletnici njegovega prihoda na čelo Komunistične partije Jugoslavije in njegovemu 85. rojstnemu dnevu.

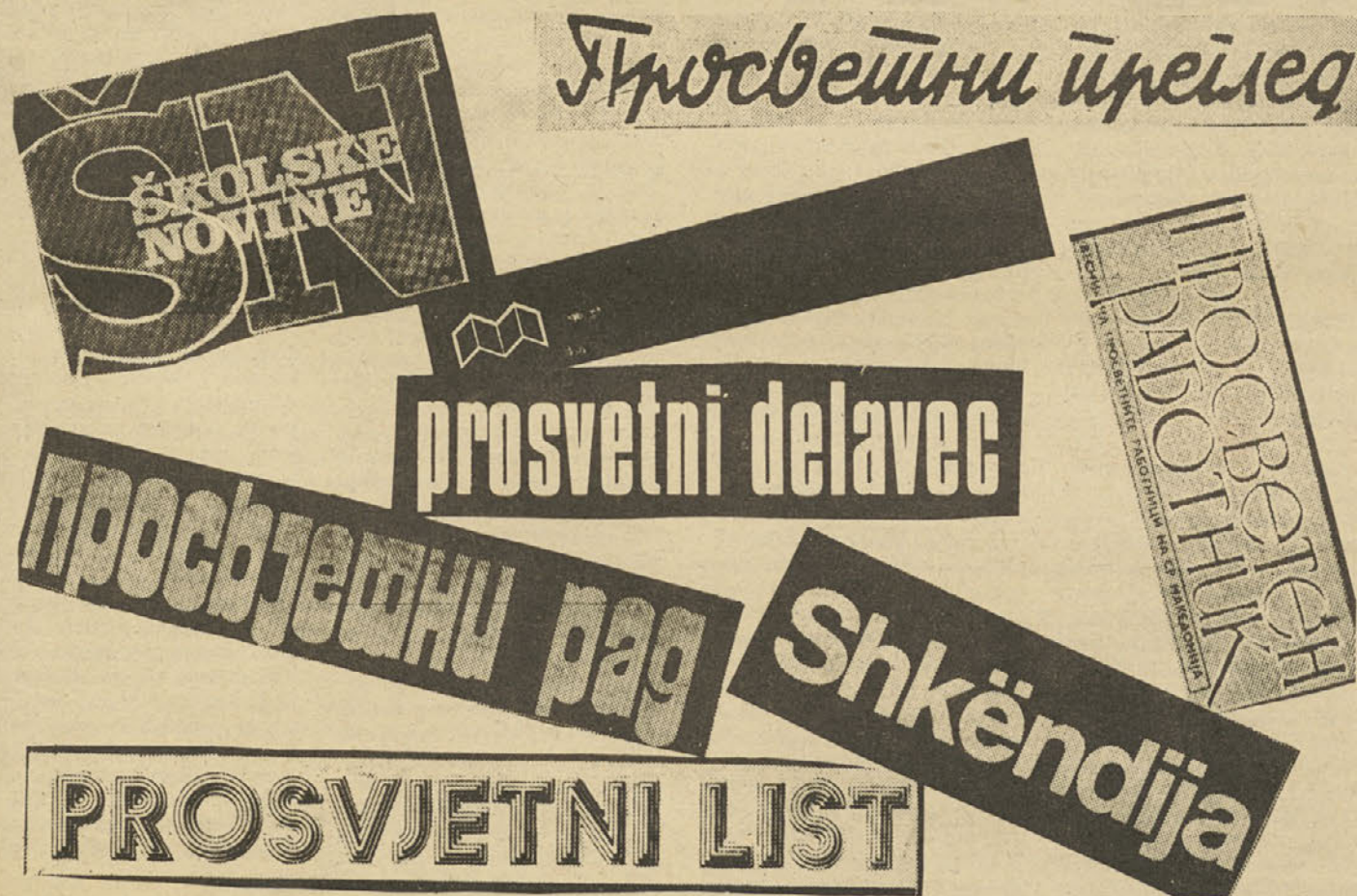
Naši narodi so pod Titovim vodstvom uspešno izvojevali zmago nad fašizmom, izvedli socialistično revolucijo, obnovili od vojne porušeno deželo in že tri desetletja gradijo samoupravni socializem, ki pomeni popolno svobodo in uveljavitev vseh narodov, narodnosti in vsakega posameznika, potrditev ustvarjalnosti delovnih ljudi in občanov, ki pod vodstvom Zveze komunistov Jugoslavije in tovariša Tita vedno bolj zanesljivo in odločno gradijo svojo prihodnost; pri tem sodelujejo z vsemi deželami sveta ter se borijo za mir in blagostanje, za bratstvo in ljubezen med narodi.

Ko je dr. Vladimir Bakarič pred nedavnim v Zagrebu govoril tujim in domačim novinarjem, je dejal, »da lahko označimo vsako obdobje kot Titovo epoho, ne samo za nas, temveč tudi precejšnje«.

Naši časniki zavzeto posredujejo Titove misli in si prizadevajo uresničiti politiko Zveze komunistov Jugoslavije — reformo vzgoje in izobraževanja na temelju stališč in sklepov desetega kongresa Zveze komunistov Jugoslavije ter ohranjati pridobitve narodnoosvobodilnega boja, v katerem se je začel tudi proces graditve nove socialistične šole.

S to skupno številko, posvečeno velikima jubilejema tovariša Tita, se pridružujemo vsesplošnemu proslavljanju teh dveh praznikov voditelja naše revolucije. Ob tem izražamo iskrene želje prosvetnih delavcev in učencev vseh republik in pokrajin — da bi nas Tito še dolgo vodil v srečno prihodnost, za katero se bojuje kot komunist že več kot petdeset let.

UREDNIŠTVA ČASNIKOV: PROSVJETNI LIST, PROSVJETNI RAD, ŠKOLSKÉ NOVINE, PROSVETEN RABOTNIK, PROSVETNI DELAVEC, PROSVETNI PREGLED, SHKĚNDIJA, MISAO, NAŠA STRUČNA ŠKOLA.

TITO

Edvard Kardelj

Politična in vojaška strategija narodnoosvobodilne vstaje in socialistične revolucije v Jugoslaviji in Titova ustvarjalna vloga v njenem koncipiranju in realiziranju

I. DRUŽBENO-ZGODOVIN-SKO BISTVO REVOLUCIONARNE STRATEGIJE IN TAKTIKE KOMUNISTIČNE PARTIJE JUGOSLAVIJE.

Politična strategija Komunistične partije Jugoslavije tik pred 1. svetovno vojno in v našem narodnoosvobodilnem boju in socialistični revoluciji je bila izhodiščna točka in sestavni del njene vojaške strategije in obratno. Od uspešnosti uresničevanja politične strategije je bilo odvisno, ali bomo imeli vojsko za uresničevanje našega celokupnega strateškega koncepta narodnoosvobodilne vojne. Kajti napačno je, če nekdo misli, da sta samo patriotizem in patriotski del platforme narodnoosvobodilnega gibanja zadoščala, da je množica borcev prostovoljno vzela orožje v roke in odšla v vojno. Velika večina ljudstva je bila resnično zelo patriotsko razpoložena in pripravljena za boj proti okupatorju. Toda to veliko množično patriotsko gibanje je imelo poleg nacionalne tudi razredne, socialno-ekonomske, politično-ideološke, kulturne in druge družbene komponente in je v sebi nosilo tudi določena protislovja, kot tudi akutne in potencialne spopade. Vodstvo Komunistične partije Jugoslavije bi bilo politično naivno in bi hitro izgubilo bitko, če ne bi upoštevalo vseh teh komponent oziroma če bi se prepustilo samo pragmatičnemu vodenju vstaje.

1. Bistveni elementi naše politične in vojaške strategije

Tito je vedno imel lastnosti, ki so mu omogočale, da v množici dogodkov vidi tisto, kar je glavno. Med temi lastnostmi bi poudaril dve.

Tito se je močno zavedal, da sta v takšnem zgodovinskem gibanju kot je narodnoosvobodi-

dilna vstaja politična in vojaška strategija popolnoma medsebojno odvisni. Kajti samo z ustreznim politiko se je lahko v množicah ustvarilo prepričanje v možnost in nujnost vstaje oziroma od naše politike in zaupanja množic v to politiko je bilo odvisno, ali bo naša vstaja zares imela, to je ustvarila svojo vojsko. In obratno, samo z ustreznim vojaško strategijo je bilo mogoče ustvariti v zavesti množic prepričanje, da se z orožjem lahko zmaga. Tito nikdar ni bil samo vojak, da obenem ne bi bil tudi politik; in nikdar ni bil samo politik, da obenem ne bi bil tudi vojak.

In potem, Tito je bil vedno revolucionar-realist. Tito se je zavedal, da rezultati politike naše partije niso odvisni od lepo ubranih proglaševanj in resolucij, ne glede na to, da je bilo treba skrbeti tudi zanje. Tito je predvsem izhajal iz tega, da se za dobro in uspešno lahko smatra samo tista politika oziroma politična in vojaška strategija, ki resnično daje konkretne rezultate v boju za takšno razmerje moči družbenih in političnih sil, ki se bo razvijalo v korist narodnoosvobodilne vstaje, kar je objektivno vodilo — čeprav to nikdar nismo poudarjali — h krepitvi vodilne vloge sil demokratične in socialistične revolucije.

Prav zato se mi komunisti med narodnoosvobodilno vojno nismo mogli, kot pijanec plota, držati samo nekaj patriotskih parol. Morali smo — v odvisnosti od konkretnih razmer, v katerih je boj potekal, kot tudi od mednarodnih odnosov — poudarjati nekaj časa en, nekaj časa pa drug vidik političnih, idejnih in socialnih procesov v narodnoosvobodilnem gibanju in družbi sploh, predvsem pa stališče, da je samo resničen boj proti okupatorju merilo patrio-

tizma. Spopad z vodilnimi silami stare Jugoslavije torej ni nastal zaradi nekakšnega apriornega ideološkega ali političnega stališča Komunistične partije Jugoslavije, temveč zato, ker te sile ne samo, da niso bile pripravljene bojevati se proti okupatorju in se v ta namen sporazumevati z narodnoosvobodilno fronto, temveč so iz strahu za svoje razredne in hegemoni-

nastajali tako v partijski bazi kot tudi na vseh nivojih partijske organizacije vse do Centralnega komiteja Komunistične partije Jugoslavije. Postali naj bi ne samo iniciatorji narodnoosvobodilne vstaje, temveč tudi neposredni nosilci oboroženih akcij v prvi fazi razvoja vstaje. V tem času so bile številne Komunistične partije zmedene zaradi podpisa pakta med Stali-

trdno držali tega strateškega koncepta.

V aprilu, maju in juniju 1941. leta so se jugoslovanski komunisti ne samo politično, temveč tudi organizacijsko in tehnično pripravljali, da postanejo avantgarda narodnoosvobodilne vstaje, ko bodo ljudske množice pripravljene, da se dvignejo v vstajo, ne glede na to, kakšne odločitve bodo sprejele politične sile izven narodnoosvobodilnega gibanja. Če bi se tedaj orientirali na koalicio s političnimi vrhovi stare Jugoslavije in čakali njihovo soglasje za vstajo, je gotovo, da v tem primeru vstaje niti ne bi bilo.

22. junija 1941. leta sem bil v Ljubljani. Istega dne je bila seja Centralnega komiteja Komunistične partije Slovenije. Že na tej seji smo sprejeli odločitev, da se mora narodnoosvobodilna vstaja začeti takoj, čeprav takrat nismo imeli zvez s Titom. Istočasno smo izdali proglas, ki je v bistvu predstavljal poziv na vstajo, čeprav izrecno to v njem ni rečeno, ker smo pričakovali tudi odločitev tovariša Tita in partijskega vodstva, ki je tedaj bilo oziroma je imelo svoj sedež v Beogradu. Na tej seji smo formalizirali Glavni štab za Slovenijo in izdali povelje, da se vsi Vojaški komiteji spremenijo v Poveljstva partizanskih čet in da se morajo oborožene akcije pričeti takoj, ko dobimo instrukcije oziroma povelje Glavnega štaba. Še več, na tem sestanku smo določili tudi oznake partizanskih uniform, ki so bile skoraj enake tistim, ki jih je 4. julija 1941. leta in kasneje določil Vrhovni štab s Titom na čelu, čeprav v tem času nismo imeli nikakršnih možnosti za medsebojne kontakte. Takšna neverjetna skladnost je bila mogoča zato, ker je bila v tem času vsem komunistom v Jugoslaviji jasna enotna strategija Komunistične partije Jugoslavije in narodnoosvobodilne fronte glede pripravljene narodnoosvobodilne vstaje. Zato so smešni poskusi posamičnih ljudi doma in v tujini, ki se ukvarjajo z zgodovino naše narodnoosvobodilne vstaje, ko poskušajo to vstajo prikazati kot nekaj spontanega, politiko vodstva Komunistične partije Jugoslavije pa kot nekaj pragmatističnega in vsiljenega s stihiji. Omenjena odločitev Centralnega komiteja Komunistične partije Slovenije je bila sprejeta prav s predpostavko, da bodo z vstopom Sovjetske zveze v vojno s Hitlerjem nastopile prav take posledice oziroma razpoloženje množic, o katerem sem že govoril, s tem pa tudi takšni pogoji za oboroženo vstajo, ki so jih vnaprej predvideli Tito in vodstvo Komunistične partije Jugoslavije. Odločitev Centralnega komiteja Komunistične partije Jugoslavije, sprejeta 4. julija 1941. leta, je potrdila pravilnost takšne ocene. Praksa je hitro potrdila pravilnost tedanje ocene vodstva Komunistične partije Jugoslavije.

V tem smislu je Tito na Majskem posvetovanju Komunistične partije Jugoslavije 1941. leta razložil koncept osvobodilnega boja proti okupatorju, ki mora biti stvar najširših ljudskih slojev in vseh jugoslovanskih narodov, kot tudi koncept družbeno-zgodovinske vsebine tega boja. Torej, če gre za začetek organiziranja narodnoosvobodilne vojne in za našo politiko v tem času, potem to samo po sebi dokazuje, da se narodnoosvobodilna vstaja ni razvijala spontano niti na osnovi nekakšne pragmatistične politike Komunistične partije Jugoslavije. Nasprotno, to govori o tem, da sta Tito in Komunistična partija Jugoslavije že od začetka vojne imela zelo jasen koncept tako politične kot tudi vojaške strategije narodnoosvobodilne vstaje. Mi smo se med vsem našim narodnoosvobodilnim bojem

partizani in ne »regularna armada«. To pa je bila ena od največjih vrednosti naše narodnoosvobodilne vstaje in revolucije. Nekateri so poizkušali za vsako ceno dokazati, kako smo bili od začetka nekakšna regularna armada, ki je vodila svojo politiko in pri tem pozabljali, da je bila narodnoosvobodilna vojska v vseh fazah svojega razvoja armada ljudske vstaje in socialistične revolucije. Pravzaprav je bila tudi v tem primeru vojna v resnici samo nadaljevanje politike z drugimi sredstvi.

In ko že govorimo o tem, tisto, kar velja za državo, velja tudi za politiko revolucionarne partije. Vojna, ki so jo sprožili in vodili jugoslovanski komunisti, je pomenila politiko partije in narodnoosvobodilne fronte vodeno z drugimi sredstvi. Z izgrajevanjem kurza zveze delavcev, kmetov in demokratične inteligence v narodnoosvobodilni vojni, smo — da uporabim ta termin — revolucionarno-vojaško doktrino prilagojevali tej politiki in konkretnim možnostim vojskovanja v pogojih vstaje v okupirani deželi. Kajti, če je ne bi prilagojevali, ne bi mogli širokih ljudskih množic mobilizirati za vojno.

Karakteristika naše narodnoosvobodilne vojne in tisto novo, kar je dala revolucionarnemu procesu v Evropi je to, da se je v Jugoslaviji socialistična revolucija prvič zlila oziroma prepletala z narodnoosvobodilno vojno. Ko to pravim, mislim na dejstvo, da se je tedaj prvič v Evropi delavski razred s svojo avantgardo, Komunistično partijo na čelu in v zvezi s kmeti in demokratično inteligenco, pojavil kot vodilna sila narodnoosvobodilne vojne. Poleg tega pa se je ta vojna vodila v okupirani deželi sredi Evrope brez kakršnekoli opore na zunanje sile. Skromna pomoč v orožju je prišla, ko je naša revolucija že prešla večji del svoje poti, znatnejša pa šele v končnih fazah vojne. Eno kot drugo dejstvo je moralo vplivati na Titov koncept strategije in taktike narodnoosvobodilne vstaje.

Ta koncept je vnesel v arzenal vojaške strategije in taktike revolucionarnega boja takšne novosti, ki niso pomembne samo za nas, temveč tudi za druga revolucionarna gibanja v svetu.

Tito je izhajal iz politične strategije, o kateri sem že govoril, kakor tudi iz razporeditve in razmerja moči sil, ki so bile v konfliktu. Klasična teorija oborožene vstaje, ki se jo je v 2. svetovni vojni še vnaprej držala Kominterni oziroma številne Komunistične partije, je bila pod vplivom oboroženih bojov delavskega razreda v 19. stoletju in posebej oktobrske revolucije. Bistvo tega koncepta je bilo v tem, da je težišče oborožene vstaje v mestih in da mora vstaja po pravilu zrasti iz štrajkov in demonstracij delavcev. Nemajhno število evropskih komunistov, ki so se opirali na takšne koncepte, je leta 1941 in tudi pozneje, kritiziralo naš koncept oborožene vstaje kot »kmečki« in brez možnosti za uspeh. Očitno so nam, da smo »odšli v gozdove«, namesto da bi se borili v mestih. Toda takšen koncept, ki so ga zagovarjali drugi, je usmerjal delavski razred v frontalni spopad s sovražnikom tam, kjer je bil najmočnejši, torej v najtežje pogoje in oblike boja. Kajti v pogojih fašistične okupacije je bila prav v mestih močna koncentracija ne samo oboroženih sil, temveč tudi celokupne represivne nadgradnje.

Odlomki iz daljše Kardeljeve razprave; ponatis iz »KOMUNISTA«

Edvard Kardelj: Zmaga narodnoosvobodilne vojne in socialistične revolucije v Jugoslaviji je najboljši dokaz, da so osnovne komponente politične strategije, ki ji je odločujoči ustvarjalni prispevek dal Tito, bile pravilne

stične interese izbrale prav okupatorja za svojega zaveznika v boju proti demokratičnim zahtevam ljudstva. V takšni situaciji je bilo vodstvo Komunistične partije Jugoslavije toliko bolj usmerjeno na to, da izgradi takšno politično platformo, ki bo najbližja dolgoročnim demokratičnim, socialnim in drugim interesom ljudskih množic in ki jih bo omogočila, da v danem trenutku zbere najširše množice ljudstva v narodnoosvobodilnem gibanju. Toda Partija je istočasno vodila tudi takšno praktično politiko, ki je v tem gibanju stalno krepila njegovo avantgardno in progresivno jedro, ker je edino ono moglo zagotoviti tako kontinuiteto narodnoosvobodilne vojne kot tudi končno zmago demokratičnih in socialno-progresivnih družbenih sil, to je takšno zmago, s katero si bodo ljudske množice, ki so bile nosilec narodnoosvobodilne vstaje, zagotovile svobodo v demokratičnem odločanju o končnem družbenem in političnem karakterju nove Jugoslavije.

II. URESNIČEVANJE IN ZMAGA POLITIČNE IN VOJAŠKE STRATEGIJE KOMUNISTIČNE PARTIJE JUGOSLAVIJE

1. Začetek narodnoosvobodilne vstaje

Sestavni nedeljivi del takšne politične strategije Komunistične partije Jugoslavije je bil način, na katerega je bila sprožena narodnoosvobodilna vstaja. Vodstvo komunistične partije Jugoslavije s Titom na čelu je takoj po zlomu stare Jugoslavije in okupacije dežele zavzelo stališče in utrdilo orientacijo, da se organizira oborožena vstaja in pripravljajo Partijo na takšno vstajo, čim bodo za to ustvarjeni splošni politični pogoji. Centralni komite Komunistične partije Jugoslavije je določil Tita za voditelja celotnega sistema vojaških komitejev, ki so

Naknadni razpis prostih delovnih mest

Letošnji naknadni razpis prostih delovnih mest bo izšel v Prosvetnem delavcu dne 15. julija. Šolska vodstva prosimo, da pošljejo razpise Republiškega komiteju za vzgojo in izobraževanje, Ljubljana, Župančičeva 3 — najkasneje do 17. junija.

OBVESTILO ŠOLAM

V Ljubljani na Linhartovi cesti št. 3 so 25. maja odprli najodobnejše urejen Gostinski prehrambeni center LAGUNA. Tam je velika samopostrežna restavracija, ki lahko naenkrat sprejme do 200 gostov. Učitelji in učenci, ki pridejo na izlete v Ljubljano, si lahko v tej restavraciji priskrbijo topel obrok.

Da se boste laže znašli: LAGUNA je v zgradbi modre barve ob Titovi cesti, nedaleč od GOSPODARKEGA RAZSTAVIŠČA. Obroke lahko rezervirate po telefonu: 061-310-633

prosvetni delavec

List izdajata republiški odbor Sindikata delavcev vzgoje in izobraževanja SRS in izobraževalna skupnost SRS — Izhaja štirinajstredno med šolskim letom — Ureja uredniški odbor. Direktorica in glavna urednica Neža Maurer, odgovorna urednica Marjana Kunej, tehnična urednica Tea Dominko. Naslov uredništva: Ljubljana, Poljanska 6/1, telefon 315-585. Naslov uprave: Ljubljana, Nazorjeva 1/1, telefon 22-284, poštni predal 355-VII. Rokopisov in fotografij ne vračamo. Letna naročnina: 70 din za posameznike, za šole in druge ustanove 120 din. Št. tek. računa 50101-601-16915. Tiska ČZP Ljudska pravica. YU ISSN 0033-1643 Po mnenju republiškega komiteja za vzgojo in izobraževanje je list »Prosvetni delavec« prost temeljnega davka od prometa proizvodov (glej 7. točko 1. odstavka 36. člena zakona o obdavčenju proizvodov in storitev v prometu).

Njegov obraz v dnevih AVNOJ

— Spoštovani slikar Božidar Jakac, kaj bi nam lahko povedali danes — po toliko letih — o tistih medvojnih dneh leta 1943, ko ste portretirali tovariša Tita?

Po 35 letih je spomin na tisti čas, ko sem bil z delegacijo AVNOJ v Jajcu in sem portretiral Tita, postal še bolj pomemben. In kljub časovni razdalji je še zmeraj živ.

Srečanje s Titom v dneh rojstva nove Jugoslavije je bilo zame eno najbolj svojvrstnih in

dragocenih doživetij sredi nevarnega časa našega boja za osvoboditev in za ustvarjanje temeljev nove socialistične države. Vse tisto, kar sem med vojno skiciral in naredil, postaja vse bolj sestavni del zgodovine našega boja, ki je temelj današnjega časa in življenja.

Srečen sem, da se mi je posrečilo ohraniti vse gradivo — tako Titov portret kot tudi vse takrat narejene skice; prav tako pa tudi bogato slikovno gradivo z avnojske poti.

— Lahko kaj poveste o portretu samem?

To je edini portret, za katerega je Tito poziral. Vsi drugi iz vojnih dni so bili narejeni po fotografijah. Samo kipar Augustinčič je tudi tedaj naredil kip. Dajal je nadih svečanosti okrašenemu odru v dvorani, kjer je zasedal AVNOJ. Med ofenzivo je propadel. Gotovo so ga Nemci uničili. Ostal je le na fotografiji z zasedanja.

Titov portret v rdeči kredi sem naredil na pisarniški papir — ker drugega ni bilo. Po vsem, kar smo doživeli na poti v Jajce in med vojno nasploh, je razumljivo, zakaj tega portreta nisem nikdar nikamor skril, nikdar zakopal. Iz stare aktovke sem imel narejeno nekakšno torbo, v kateri sem ga ves vojni čas nosil s seboj: nisem zaupal ne skrivališčem pod zemljo ne betonskim skrivališčem. Čutil sem pomen velikega časa in velikega moža — moža našega boja, moža, ki je prišel v narodno pesem, kar je največje priznanje, kakršnega lahko da narod.

— Morda bi še kaj povedali o srečanju s Titom.

Slikar Božidar Jakac portretira tovariša Tita. Jajce, 1. decembra 1943. (Foto: Hugo Fischer-Ribarič, član hrvaške skupine, ki je pripotovala na zasedanje AVNOJ)

Ničesar novega ne morem povedati ne o poti ne o velikem doživetju srečanja z voditeljem osvobodilnega boja. Vse sem že nešteto povedal in napisal. Lahko vzamete citate iz knjige »Portret Tita«. Ob izidu je minilo 29 let, letos mineva štirinajstdeseto leto. Le toliko lahko dodam: Srečen sem — tako jaz kot vsi Jugoslavlani — da imamo ta simbol naših narodov še zmeraj živ. Živ je človek, ki je utelešenje naše vstaje in naše zmage. Še zmerom je med nami. Želimo, da bi še dolgo dolgo ostal živ branik naše neuničljive samostojnosti.

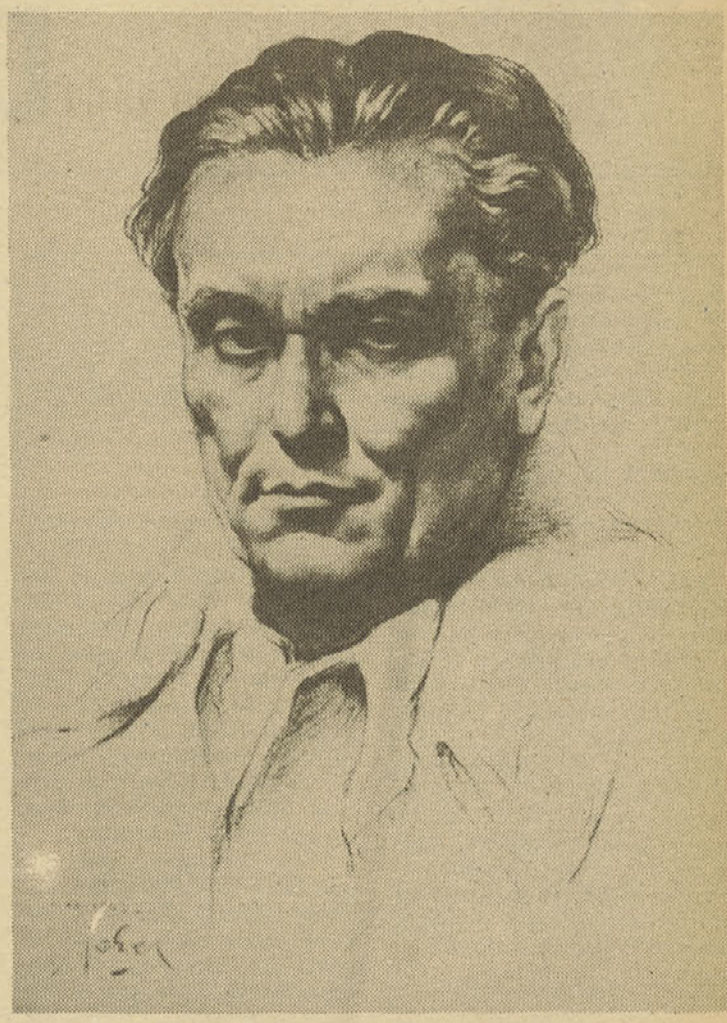
CITATI IZ KNJIGE »PORTRET TITA«:

»...in v nasprotnem kotu, za visoko s papirji obloženo mizo sem prvič ugledal osvetljeno pojavo tovariša Tita. Presenetil me je njegov obraz, ki je bil čisto drugačen kot čudna stara trda fotografija, ki so jo bili razmnožili, in bil sem veselo presenečen. Imel je bled, svetel, resen, vendar toplo izrazit obraz.«

»...Ta dan sem samo skiciral tovariša Tita pri delu in čakal na boljši papir, ki mi ga je bil obljubil Moša Pijade. Ko pa nisem dobil pravega, sem se zadovoljil z malim, ki mi ga je dal v Otočcu tovariš Apih. Začel sem na sam dan zasedanja. Jasnó, da ni bilo mnogo časa. Vmes je reševal pošto in nujne posle, v odmorih pa se je poigraval s svojim lepim velikim nemškim psom Tigrom in iz male pipice kadil cigareto.

Vlažen in mrzel veter je vlekel skozi pobeljeni bunker, mali tunel v živi skali. »Daj, zapri zadnja vrata in pripravi električno peč!« Popravil si je jugoslovanski oficirski plašč, še bolj bled je postal njegov obraz, utrujeno, zastrto je zrl vame in mislil bogve kaj. Sem pa tja sva izmenjavala stavke. Hitel sem risati, čas je bil dragocen, dvojno dragocen človeku, skozi katerega so vodile vse niti nenavadnega kompliciranega boja, kot ga še ni poznala zgodovina. Pred tem silnim človekom, ki predstavlja ves naš upor in nečloveški napor, vso našo edinstveno borbo — in sam je sedel pred menoj in zrla sva si v oči kot spovednika. Nenavadno globoko občutje me je spreletavalo. Tu v notranjosti ogromne skalne gmote je srce tega boja, sem se so uprte oči in ušesa borcev za svobodo, oči vsega sveta, prijaznega in tudi sovražnega. Zavedal sem se dragocenosti teh trenutkov. Kakšna pestra vrsta obrazov se je bila že zvrstila pred menoj med delom, a tu sem doživil nekaj docela nenavadnega, izrednega, in v kakšnih pogojih in okolju! Vedno več sem odkrival v tem izrednem obrazu in samo to sem si želel, da bi imel kdaj možnost, da z boljšim materialom, kot sem ga imel tu, naredim njegovo novo, popolnejšo podobo.«

»...Kot je bil ves potek zasedanja pomemben, saj so se postavljali temelji nove Jugoslavije, vendar je bil eden izmed najmočnejših trenutkov, ko so na predlog slovenske delegacije, ki

Božidar Jakac: Portret maršala Tita, rdeča kreda, 31 x 21 cm, 1. decembra 1943

ga je AVNOJ predal tovariš Josip Vidmar, proglasili komandanta NOV in POJ, tovariša Tita, za maršala Jugoslavije. Kot električna iskra je preletela vso dvorano in navdušenja ni hotelo biti konec. Vzvalovila je vsa velika dvorana in galerija. Vsi narodi Jugoslavije so navdušeno pozdravili svečano misel. Gledal sem obraz Tita, ki je bil nepremičen. Ves vase zaprt je gledal v daljo, ki se je veselo in grozljivo odpirala pred njim in nami.«

»...Ta obraz mi ostaja še vedno globoko v spominu in mi

za vedno priča o veličini tega edinstvenega moža. Čeprav sem ves čas skiciral govornike, v tem trenutku me je prevzelo le strmenje. Vesel sem bil, da sem se tako nepričakovano znašel pred to živo zgodovinsko podobo.«

»...Do desetih zvečer sem risal Tita in končal oziroma moral končati zaradi vračanja in ker so Nemci začeli ofenzivo.«

Zamišljeni vojskovodja

»Tretja različica Titovega portreta, neposredna impresija v bronu, narejena v stari trdnjavi v Jajcu, pozno jeseni 1943 in deset let kasneje postavljena pred Titovo rojstno hišo v Kumrovcu, ni komponirana s kakim patetičnim namenom — profuturo. Tito, ogrnjen v vojaški plašč, v skoraj melanholični silueti, ni upodobljen zmagovalsko; tedaj se je vojskoval že tretje leto v nevarnih okoliščinah, v negotovosti, ki jo vsak dan prinaša vojna, zato je tudi ta portret nastal v bližini nemške armade, ko so bile nemške oklopne divizije oddaljene le nekaj kilometrov. Ta Augustinčičev Tito v partizanskem plašču, ki je razpel zastavo upora v zgodovinskem trenutku, ko so se politiki naše dežele pre-

dali na milost in nemilost, ni prikazan v pozi komandanta na čelu svojih brigad; to je lik človeka, čigar glava se je sklonila od težkih skrbi, ki zamišljen kroži po ozkem dvorišču trdnjave v Jajcu, tako kot je več let krožil po jetniški celici in po temačnih dvoriščih zapora.«

To so besede Miroslava Krleža, ki jih je zapisal v uvodu Monografije o Antunu Augustinčiču, ustanovitelju znane skupine Zemlja, dobitniku številnih domačih in tujih nagrad, ki so ga na drugem zasedanju AVNOJ izbrali za podpredsednika, člana JAZU in člana sveta federacije.

Augustinčič pripoveduje, da se je spoznal s Titom sredi leta 1939; z njim ga je seznanil dr.

Mladen Iveković, ki je najavil prihod nekega visokega partijskega funkcionarja. Tito se mu je predstavil kot inženir Tomanek, in šele kasneje je umetnik zvedel, da je to Tito. Slutil je, da je Tito iz Hrvatskega zagorja, nekje iz okolice Klanjca. To je sklepal po njegovem govoru, posebno po izgovorjavi, naglasu nekaterih besed. A ko ga je Tito nekoč vprašal, kaj misli, od kod da je, mu je pri prči odgovoril, deset kilometrov od Klanjca. Tito se je temu zelo začudil, potem pa mu je na njegovo željo povedal, kako je to uganil. Rekel je, da je to sklepal po tem, kako izgovarja nekatere besede. Tako je na primer Tito govoril »sam biu«, tako pa govorijo na obeh straneh Sotle, na hrvaško-slovenski meji.

Tedaj se je začelo Augustinčičevo sodelovanje s Titom po partijski liniji... Kasneje, ko je umetnik prišel na osvobodeno ozemlje, ga je pot privedla v Jajce. Takoj ko je prišel v ta kraj, si je napravil zasilni atelje v šoli, v učilnici v prvem nadstropju. Stanovanje so mu dodelili v hiši nasproti tiste, v kateri je stanoval Tito.

Ko v spominih (Revolucionari i bez funkcija) Augustinčič oživlja te jesenske dni leta 1943, pravi, da so bili to čudoviti jesenski dnevi, dnevi sončnega oktobra. Tedaj je na nekem dvorišču privrtil portretiral Tita:

— Upodabljanje je trajalo približno pet dni, po eno uro dnevno. Tito je sedel mirno in kadil, ob njegovih nogah pa je

ležal pes Tiger. Med portretiranjem sva se velikokrat pogovarjala o razvoju dogodkov na bojiščih, o politiki, mednarodnem položaju nove Jugoslavije, napovedih, da bo odprto drugo bojišče itn. Še vedno se živo spominjam nekaterih Titovih zelo natančnih ocen o dogodkih na bojiščih, ki so se kmalu pokazale kot daleko-sežna napoved. Tako je med delom in pogovorom čas zelo hitro potekal.

Reprodukcija tega Titovega doprsnega kipa je bila objavljena v mnogih zaveznških časnikih in izdajah od Evrope do Amerike. To je bil hkrati tudi prvi umetniški dokument o našem boju, ki je prišel v tujino. Doprsni kip iz mavca je bil postavljen na odru v dvorani, kjer je bilo zgodovinsko zasedanje AVNOJ.

Kadar se spominja teh vsakodnevnih srečanj s Titom, Augustinčič pripominja, da je v tistih dneh nastala zamisel o Titovem liku v gibanju, ki ga je uresničil v znanem kumrovškem spomeniku. Zakaj ga je prikazal v gibanju?

— Mnogi mislijo, da je Tito pri hoji in na dolgih sprehodih počival. Menim pa, da so bili to trenutki, ko je zelo intenzivno razmišljal o vprašanjih, ki niso niti lahka niti hitro rešljiva. In tudi med vojno, spominjam se, kadar je bilo zelo težko, sem ga videl, kako se ure in ure sprehaja, glavo je imel malce sklonjeno, roke na hrbtu. Hodil je z velikimi in enakomernimi koraki. Tedaj ni nihče prišel k njemu — se spominja Augustinčič.

Volčjaki so bili že med vojno zvesti Titovi spremljevalci. Na fotografiji je Tito s svojim tretjim volčjakom Tigrom (Foto: Milan Rašeta)

Nekega popoldneva leta 1943 v Jajcu, pred zasedanjem AVNOJ je z okna majhne kmečke izbe opazil Tita na takem sprehodu. Nikogar ni bilo naokrog. Slišal je samo lahko šumenje vetra v krošnjah. Nekaj korakov za Titom v vojaškem plašču, vedno v enaki razdalji, je šel njegov pes Tiger. Tito ga ni niti opazil. Volčjak ga je spremljal do neke določene meje tega sprehoda, nato pa čakal, da se bo Tito obrnil in se po isti stezi vrnil. In tako nešteto krat.

— Ko sem čez uro in pol pogledal — se spominja Augustinčič — se je Tito še vedno sprehajal gor in dol, njegov neutrudni volč-

jak pa je šel v korak z njim. Pol ure kasneje sem se vrnil k odprtemu oknu svoje sobice — in prizor je bil nespremenjen. Utrujen od dolge hoje je volčjak sedel na polovici Titove maršrute in samo s pogledom, z glavo, ki se je počasi pomikala zdaj levo zdaj desno, spremljal hojo svojega gospodarja.

Augustinčič pravi, da se je tedaj zamejal, ker volčjak, vaje naporov in teka, ni vzdržal do konca tekme, na katero je prostovoljno pristal. Tito je tisto popoldne še dolgo hodil ob statičnem asistiranju svojega utrujenega spremljevalca. Pripravil: IVO K. RIČ

Antun Augustinčič portretira Tita jeseni 1943 v Jajcu

Državljan sveta

»Kot komunist — revolucionar je Tito hkrati tudi osebnost svetovne zgodovine, neomahljiv in zavzet borec za mir, za bratstvo in enotnost, za nov humanejši svet jutrišnjega dne. Kajti najvišja smotra socialističnega gibanja — osvoboditev dela in trajen mir med ljudmi in narodi sta soodvisna.«

STANE DOLANC

Koraki Josipa Broza, kumrovskega dečka, ki so mu bili namenjeni železno orodje, prostori tovarne in žulji delavca, so odvedli prihodnjega revolucionarja, vodjo jugoslovanskih komunistov in stratega naše revolucije, v svet. Doma so ostali zagorski pejzaži, gradiči kot iz pravljice, zvoniki cerkvic na gričkih, ostal je vonj po domačem ognjišču, ostale so pa tudi zgodbe o puntarjih in Gubčevem duhu, ki se bo nekega dne prebudil in krenil v zmagoslavni pohod svobodi in pravici naproti.

boljšega, pravičnejšega in bolj humanega. Toda delo je bilo zasluženo, delavec nesvoboden, svet je pripravljalo od tedaj največjo klavnico, v njegovem drobovju se je rojevalo veliko zlo, bogati in močni so zopet hoteli deliti svet; stotisoče topovskih žrel je bilo že pripravljenih, da začno sejati smrt na bojiščih, kjer bodo umirali delavci in kmetje.

V vsem tem kaosu, v tuji vojski osvajačev se je znašel tudi mladenič iz Zagorja. Tudi on je zašel v prostrano Rusijo, vročo od revolucije, razžarjeno od rdečih čet svobode, sestradano in izčrpano, bolj mračno od mraka, kjer so imeli glavno besedo buržuji; znašel se je v Rusiji, ki je najavila človeštvu svitanje, in tam postal borec revolucije in komunist.

Josip Broz, mladenič iz pohlevnega Zagorja, se je s partijsko knjižico in z rdečo zvezdo, ožarjen z ideali Leninove revolucije, prežet z idejami Oktobra, željan boja in pripravljen žrtvovati se, vrnil v domovino, da bi nadaljeval začeto, da bi raste, v krogu svojega delavskega razreda in njegove avantgarde, da bi zrasel v partijskega sekretarja največje partijske organizacije v deželi, da bi sodnikom povedal odločno besedo zavednega komuniste, da bi bil sojen in zaprt, da bi se učil marksizma na kazenskih univerzah, se pripravljajo na boje, da bi znova potoval v širni svet in nenehno bojeval boj za novo partijo, ki bo pripravljena sama organizirati svoj razred in vse ljudstvo, ter odgovarjati predvsem pred svojim ljudstvom, toda,

Rodila se je neuvrščenost: Naser — Tito — Nehru

Ko je fašizem grozil, da bo povsem pomračil svobodo, ko so bogati še enkrat poverili oblast tistemu, ki je sklenil zaslužnjevati druge, in je svobodnjaška Španija izkrevavala, ko se je stresal Daljni vzhod od vojaškega pohoda na Kitajsko, in je kljukasti križ pogoltnil Avstrijo, ko je bila žrtvovana svoboda Čehoslovaške in so sledile sramotne pogodbe in kapitulacije, je Josip Broz videl izhod. Odpiral je poti k svobodi in na majhnem koščku svojega ljudstva in tega dela sveta.

Tito je v tem težkem, usodnem letu 1941 zanetil ogenj vstaje in postal voditelj, o katerem je svet težko zvedel resnico, kajti v tistem času si je laž laže utirala pot.

Tito je postal simbol in legenda, skrivnost in upanje, moč in stvarnost neke revolucije, ki jo je začel in uspešno vodil do zmage.

Priznati so ga morali nasprotnikovi generali in maršali, občudovali so ga prijatelji in spoštovali sovražniki, nasprotniki komunizma so si želeli spoznati tega komuniste, ki je s čudžno močjo vodil mali narod k veliki zmagi...

Tito so še med vojno vabili na pogovore in dogovore, z njim so imeli slike največji državniški sil — zmagovalci, z njimi je podpisoval dokumente o sklepnih operacijah ter branil neodvisnost in enotnost svoje dežele ter nedeljivost njenega ozemlja.

Ob zmagi zaveznikov diplomacija ni bila pravična, tako kot smo pričakovali. Morali smo začeti nov, težak boj, da bi bila zmaga zmaga, da bi svoboda v resnici tudi pomenila, da bi bilo naše naše, da bomo svoji na svojem, svobodni in enakopravni, da bodo pridobitve bojev prerasle v novo moč na poti izvirne revolucije...

Tito je neutrudno delal in gradil ta novi svet, ki je ostal obremenjen z nasprotji, krivičen, nečloveški, okruten do majhnih in slabotnih in darežljiv do velikih.

Tito je na mednarodnem prizorišču nastopil kot resnični prijatelj vseh narodov, zastopal je načela sodelovanja, enakopravnosti, pravic vseh narodov do svobode in miru in bil vedno na strani ogroženih in zatiranih.

Tito je vzdržal številne viharje in stiske, ki so jih povzročali dežele in sistemi, bil je nove boje za svoj narod in za načela poštenih odnosov v mednarodnem političnem gibanju. Zato so ga napadli, obsojali, mu nasprotovali in ga

Tito je postal eden od snovalcev neuvrščenosti kot novega upa človeštva, da bi našla izhod iz zapletenih situacij. Neutrudno se je pogovarjal, dogovarjal, potoval v velike in male dežele, obiskoval celine, opogumljal in pomagal borcem za svobodo na vseh poldnevnikih in vzporednikih, iskal je še tako majhne možnosti za mir med narodi in državami in postal državljani sveta, človek sedanjosti, čigar delo je že vgrajeno v prihodnost njegove dežele in vsega sveta.

Tito je nekoč dejal: »Živimo v času, ko mora vsak narod in vsaka dežela misliti na usodo drugih narodov in drugih dežel ne glede na zemljepisno oddaljenost. Vse, kar se dogaja v kateremkoli delu sveta, se tako ali drugače zrcali v vsej mednarodni skupnosti.«

To so jasne besede velikega borca za mir, za sodelovanje, za prijateljstvo narodov in držav.

O Titu so pisali in govorili mnogi državniški. Priznavali so, da je eden največjih državnikov tega stoletja, osebnosti, katere delo je vgrajeno v temelje miru in sodelovanja vsega človeštva.

Willy Brandt, vodja nemških socialdemokratov in znani državnik, ki se je boril za graditev resničnega miru, je rekel o Titu:

»Za jugoslovanski narod je bil dar usode, da je imel v letih največje nevarnosti takega voditelja. Zame je predsednik Tito ena največjih osebnosti našega časa.«

Delo te osebnosti pa pripada svetu, za katerega srečo se je bojeval Tito desetletja.

DJORDJE DJURIC

Šel je mladi Josip na pot življenjskega boja, na dolgo, dolgo potovanje v svet, ki je bil nepravilčen, v katerem so stekali milijoni zaslužnjenih in zatiranih, obsojeni, da prodajo svoje delo bogatašem in za to dobivajo le drobtinice, v svet, v katerem so se že kresale iskre revolucije, v katerem so Marxove in Engelsove misli postajale resničnost, veliki Lenin pa je že neutrudno delal, da bi na brezmejnih prostorih polfevdalne carske Rusije zanetil največji ogenj revolucije, ki bo zamajal svet, razbil njegove dotedanje okvire in odprl široka vrata k osvoboditvi človeka in njegovega dela...

In krenil je Josip Broz prek Zagreba in Siska v nepravilni svet in začel svoj pohod v revolucijo, v svet organiziranih delavcev, ki so poskušali vsepovsod najti pot do osvoboditve in ustvariti pogoje za življenje, vredno človeka.

Taval je mladi vajenec po ulicah Siska, iskal prepovedane knjige o boju delavcev, vsrkaval vrstice o revolucijah, vstopil v vrste borcev in boju daroval svoj mladostni ogenj, svojo željo po spreminjanju sveta, v katerem žive najteže tisti, ki ustvarjajo vse, kar človek potrebuje.

Karasov vajenec je počasi stopal na pot, po kateri je hodil kasneje neutrudno in vodil svoje tovariše iz boja v boj, od zmag do zmag.

Mladi kovinar je poskušal najti srečo in delo, bojeval se je v Zagrebu, Kraljevi in drugih krajih naše dežele in se trdno odločil, da bi v drugih državah našel nekaj

Tito in Georgij Dimitrov

da bi imela revolucionarni štab v deželi, tam, kjer je treba boje voditi in dobiti.

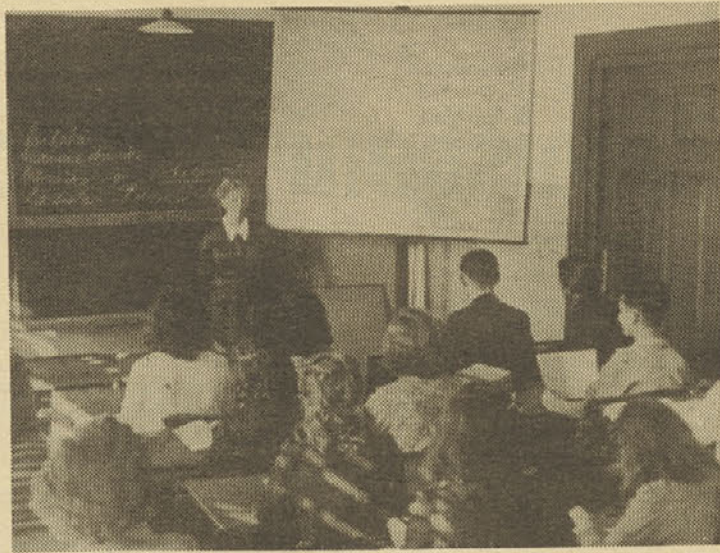
Josip Broz, prekaljeni borec, internacionalc in izkušeni partijski delavec, je prišel pred štiridesetimi leti na čelo komunistične partije; od tedaj pa do danes je njen prvi člen in voditelj, za njim pa je na tisoče bojev, dramatičnih spopadov, jurišev, odločitev in — ZMAG.

Že tedaj je postal Josip Broz nekako državljani sveta, da bi lahko kasneje, ko je svet potreboval prave voditelje, trdno in odločno vstopil v svetovno zgodovino in vse do danes ostal eden najbolj vidnih državnikov sodobnega človeštva.

Kot marksist, leninist, pravi komunist, odločni voditelj svoje partije in razreda je Tito ustvarjal osvobodilno vojsko in prvi v zaslužnjeni Evropi razvil zastavo svobode. Videl je, kako so stranke razpadle, kako so si vodstva poiskala varne kotičke, da bi preživela, da so generali položili orožje, po cestah pa so se vlekle razbite armade z belimi krpami, ki so oznanjale vdajo. Mnogi so poljubljali oblačila voditeljem podivjanih hord in govorili o vsemoččnosti Hitlerjevih čet in osi, ki bo zdrobila vse odpore...

Tito je poznal razmere in verjel v svojo partijo, v delavce in kmete, v študente in učence, v državljane, ki ljubijo svobodo in se želijo zanjo bojevati.

klevetali, toda ostal je Tito, marksist, leninist, revolucionar, človekoljub in zatrdno prepričan o tem, da so rešitve; nikdar ni popustil tistim silam, ki pehajo človeštvo v nevarnost, v delitve, vojne in spore vseh vrst.

V neki šoli na osvobojenem ozemlju Hrvaške

Analfabetški tečaj v NOB

SODELAVCI IN SOBORCI O SVOJEM VODITELJU

Titovo delo — zgodovinska prelomnica v življenju naših narodov

V boju za zgodovinsko pridobitev našega narodnoosvobodilnega boja — svobodno, samoupravno socialistično Jugoslavijo so mnogi sodelovali s tovarišem Titom od prvih dni. Vse je prevzela izjemna Titova osebnost, veliko pa jih je to tudi zapisalo v svojih zapisih in spominih. Objavljamo nekatere izbrane misli Titovih sopotnikov o svojem vodji in soborcu.

PO IZOBRAZBI JE MNOGE PREKOSIL

»V tovarišu Titu sem prvokrat spoznal delavca, proletarca — poklicnega revolucionarja. Tudi do tedaj sem poznal veliko delavcev, s katerimi sem delal v partijski organizaciji. Toda Tito je bil drugačen. Predvsem je bil človek bogatih revolucionarnih izkušenj, ki je v preteklih letih vodil razne razredne organizacije, sindikate, partijske organizacije v velikih mestih; te svoje izkušnje je znal na poseben način posredovati drugim, mlajšim, manj izkušenim tovarišem. Tovariš Tito je ne samo po svojih življenjskih izkušnjah, temveč tudi po svoji izobrazbi daleč presegal tiste delavce, ki sem jih do tedaj srečal v svojem partijskem življenju. Ne samo da je bil bolj izobražen, temveč si je tudi nenehno prizadeval, da bi se še nadalje izobraževal. Že tedaj je znal dobro nemško in rusko, učil pa se je tudi angleščine. Poleg proučevanja politične ekonomije v našem jetniškem krožku, je sam študiral tudi filozofijo, in sicer ne samo dialektični materializem, temveč tudi grško filozofijo, da bi tako boljše razumel dialektični materializem.«

RODOLJUB ČOLAKOVIČ

VOJAŠKI GENIJ

»Med vojno sem prvokrat srečal tovariša Tita v Sandžaku, ko sem prišel iz Zabljaka v vrhovni štab, nekako decembra leta 1941. Tam sem prvokrat spoznal tovariša Tita kot vojaka. Do vojne sem ga poznal kot izvrstnega politika, kot izrednega organizatorja,

kot človeka, ki je rešil komunistično partijo in krenil po novih poteh; skoval je organizacijo, sposobno, da uresniči to, kar je tudi uresničila. Toda o njegovem vojaškem znanju, o njegovi vojaški nadarjenosti nisem imel tedaj niti pojma; razumljivo je, da ga tudi nisem mogel imeti, ker se ta

nadarjenost lahko pokaže šele na bojišču.

Glede na to, da sem imel v vrhovnem štabu z njim vsak dan stike, posebno v fočanskem obdobju, sem se lahko vedno znova prepričal v njegovo vojaško genialnost. Udeležil sem se mnogih razprav, ko so obravnavali razne operacije in vsak dan videl, kako snuje načrte operacij, ki so bile vedno uspešne.

Velikokrat od tedaj in v vseh letih boja sem se prepričal, da je v njem združen politik, voditelj naroda, organizator in voditelj partije ter genialni vojskovodja. Ne samo da je imel v sebi vse te lastnosti, temveč so se pri njem tudi nenehno zrcalile; vsako njegovo dejanje je bilo rezultat tega.«

MOŠA PIJADE

VEDNO JE BIL REVOLUCIONAR

»Tovariš Tito se ni dal ločiti od temeljev gibanja in je vedno ostal revolucionar. Zato ni prenesel že izdelanih vzorcev za razvijanje partijskega dela ne glede na pogoje, pa tudi sam je bil daleč od vsakršnega shematizma. Na naših prvih srečanjih in tudi na pokrajinski partijski konferenci v Medvodah ni lahkotno sklepal o posameznih problemih, temveč se je vanje poglobljal, poslušal je vse podatke in utemeljitve in šele potem povedal svoje mišljenje, pobude in predloge.

Prav zato si je takoj pridobil naše zaupanje. Ne glede na to, ali je kritiziral naša mnenja in stališča ali pa jih sprejel, smo bili prepričani, da je povedal svojo sodbo šele potem, ko se je skušal čimbolj poglobiti v določen problem, ki ga je bilo treba rešiti. Zato nam je v resnici pomagal pri delu in prispeval, da smo razjasnili mnoga odprta vprašanja. Razumljivo je torej, da so mu člani naše partije zaupali.

EDVARD KARDELJ

IZJEMEN, PA VENDAR ČLOVEŠKO PREPROST

»Rekla sem, da je Tito izjemen. Dodati pa moram, da je v njegovi izjemnosti zelo veliko ljudske preprostosti, tistega najbolj preprostega v najlepšem pomenu te besede: prisrčnosti, topline, ljubezni, nežnosti in skrbi za druge, sposobnosti, da se veseli in uživa v vsakdanjem, trdne povezanosti z naravo, zemljo, gozdom, vonjavami pomladi, jeseni in morja. Kljub mukam, boju, lakoti in žeji, kljub smrtnim nevarnostim, je imel naš tovariš Tito tako v miru

kot vojni najraje preprosto življenje in preprostega človeka, čeprav se je bojeval in mučil, stradal in zmagoval, prepričeval druge, bil ranjen — vse to je bilo za to naše življenje, za vse nas, navadne ljudi. Nisem še srečala tako popolnega, neokrnjenega, pravega človeka.«

JARA RIBNIKAR

MOČAN VPLIV NA LJUDI

»To, kar je napravilo name najmočnejši vtis v tistih težkih časih, je bila popolna mirnost tovariša Tita. Medtem ko sem jaz razburjeno govoril o vsakem vprašanju, je tovariš Tito nenehno mirno, stvarno razčlenjeval vsako zadevo in našel najboljšo možno in uresničljivo rešitev. Neverjetno je, koliko tega sem se naučil že pri prvem srečanju z njim. Njegov vpliv na ljudi je bil izredno močan. Do tedaj sem videl v tovarišu Titu samo generalnega sekretarja naše partije, velikega revolucionarja, sedaj pa sem spoznal, da je tudi genialen vojskovodja. Dojel sem: kjer je tovariš Tito, ni nerešljivih situacij. Bilo mi je jasno, da se iz te situacije ne bo težko izmotati. Vsaka beseda tovariša Tita je zbujala vero v to. To vero — tako sem občutil tudi kasneje — je znal vlivati in razgorevati v duši vsakega starešine in borca in z njo kovati zmago.«

KOSTA NADJ

HEROJ ZGODOVINE

»Kdo je Tito? sem se spraševal in ga v mislih primerjal z junaki iz zgodovine drugih narodov, za katerimi voditelj naše osvobodilne borbe v ničemer ne zaostaja. Primerjal sem ga z ruskima osvobodilnima borcem, z Mininom in Požarskim, z mehiškimi junaki Juarezom, z orleansko junakinjo Ivano d'Arcovo in s podobnimi

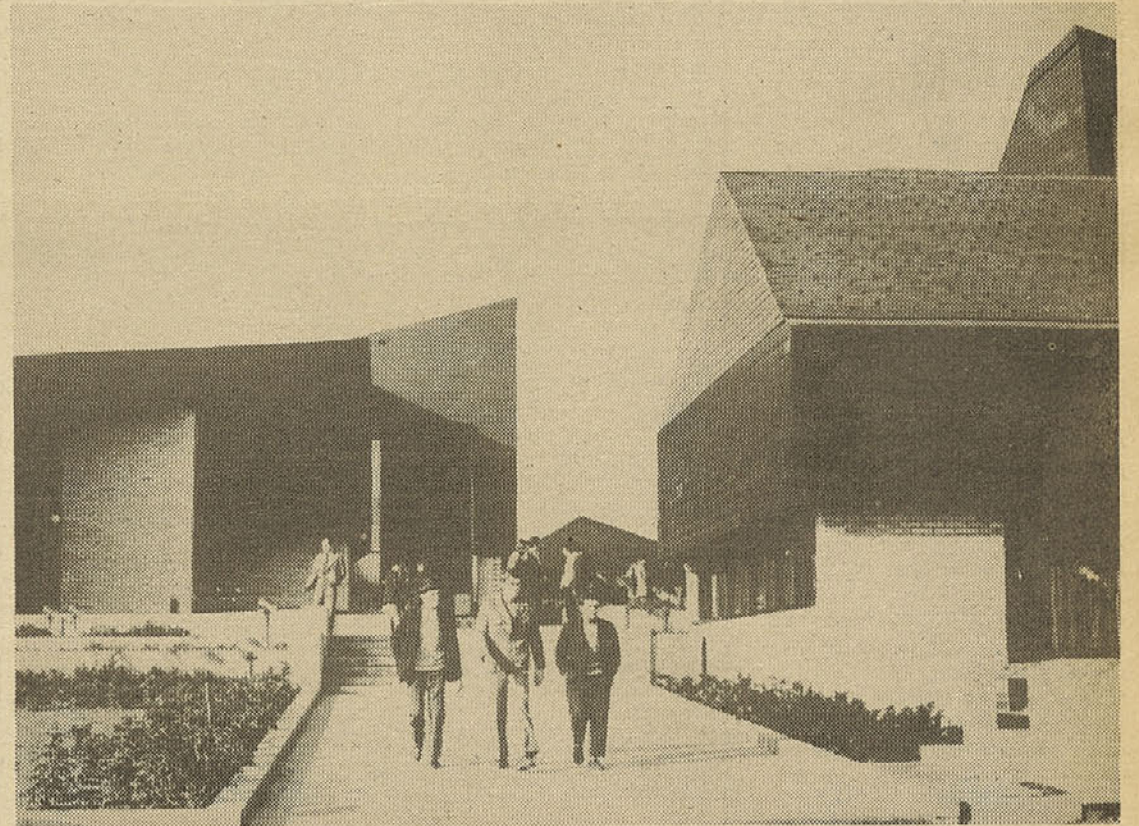
Tovariš Tito in Vladimir Nazor v Zagrebu leta 1945

zgodovinskimi heroji in sem pri vsakem lahko ugotovil, da ni nobeden v tako težkih okoliščinah dosegel takih uspehov kakor Tito. In čim jasneša mi je postajala njegova zgodovinska veličina, tem večje je bilo moje zanimanje za živo pojavo tega moža, tem bolj nestrpnost me je zanimal neposredni vtis njegove osebnosti, tem bolj sem si želel žive opore za spoznanje njenih osnov in posebnosti.«

Dr. JOSIP VIDMAR

SIMBOL VSEGA, KAR SMO DOSEGLI

»Tito je tako pri nas kot v svetu postal simbol vsega, kar so jugoslovanski narodi naredili med to

Spominski dom borcev in mladine v Kumrovcu je simbol ljubezni vseh naših narodov do svojega voditelja in tovariša.

vojno, vsega, kar so dosegli. Postal je simbol našega trpljenja, našega boja in naših pridobitev — imenujejo nas: Titovo ljudstvo, Titova vojska in Titova Jugoslavija. Vse, kar danes uveljavlja Jugoslavija, je Titovo. Tito in Jugoslavija sta postala neraz-

Tovariš Tito in Vladimir Nazor v Zagrebu leta 1945

družna. Ne strinjamo se z mnenjem, da ustvarjajo zgodovino in prave prelomnice v življenjskem toku naroda heroji, toda pod Titovim vodstvom je nastajala naša zgodovina in napravila prelomnice v življenjskem toku naših narodov.«

Dr. VLADIMIR BAKARIČ

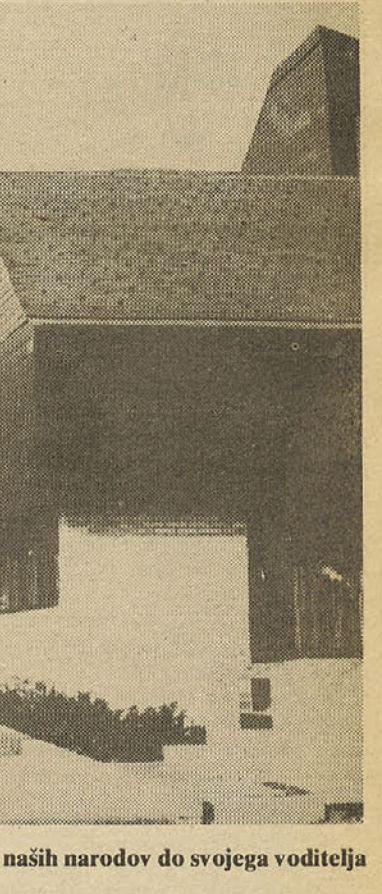
LENINSKA NAČELA

»Od prvega dne, ko se je kot sindikalni funkcionar pojavil pred zagrebško organizacijo, je igral vlogo praktičnega politika, kar pa ne pomeni, da njegov intelektualnopolitični pogled ni bil

Sprejema vesti, daje in odpošilja povelja, narekuje, piše. Spominja me na molčečega pajka, ki je od tu, iz tišine osamljenega in pozabljenega kota razpletel svoje niti na daleč in na široko, onstran rek in planin. Njegovi fantje se vseposod bojujejo z Nemci, z Italijani, z ustaši in s četniki; v Zumberku pri Gračacu; Teslić je osvojen in osvobojen. V Bračnem kanalu na Jadranu kot da so se zopet pojavili starodavni neretvanski in omiški gusarji, ki so napadali ladje Beneške republike; naši tovariši so zajeli nekaj italijanskih jadrnic (trabakul) s hrano za Paveličeve ustaše in četnike — ljubljence londonske jugoslovanske vlade Draže Mihajlovića. Kako zna Tito držati v roki vse niti, odločati in zapovedovati, ne da bi dušil pobudo posameznika. Zato ga fantje tako zelo poslušajo in ga imajo tako zelo radi. Tako nastaja vedno hitreje naša prava vojska.

Fantje že pojejo o njem.«

VLADIMIR NAZOR

HUMANIST V NAJTEŽJIH RAZMERAH

»Tito je znal v najbolj kritičnih primerih najti pravo rešitev in na temelju svojih zrelih življenjskih in revolucionarnih izkušenj ter danega položaja odločiti, kaj je najbolje. Občutek za stvarno, hkrati pa tudi pogumno, je bil zanj značilen pri vodenju in delu. Humanost je bila vedno Titova lastnost tudi kadar je šlo za življenje enega človeka ali kadar je bilo, na primer, treba reševati usodo ranjencev v narodnoosvobodilnem boju; v vsaki situaciji so bili ljudje najdragocenejši. Titova skromnost ni bila nikdar narejena; izvirala je iz njegove osebnosti, prepričanja, da ocenjujemo ljudi po tem, kar naredijo, ne pa po tem, kakšni so videti na pogled.«

BLAŽO JOVANOVIČ

»Tito je vedno v svoji delovni sobici, zraven velike jedilnice.

Pesmi pojejo o njem...

O Titu, voditelju jugoslovanskih narodov v revoluciji in povojni graditvi je veliko umetniških (individualnih) in ljudskih pesmi. Prve lirске umetniške pesmi so nastale hkrati z ljudskimi med osvobodilnim bojem. Pisali so jih Titovi soborci, vojaki partizanskih enot ali pesniki meščanske inteligence, ki so se priključili osvobodilnemu boju in ljudski revoluciji. Med prvimi tovrstnimi pesmimi je Pesem o biografiji tovariša Tita, ki jo je napisal Radovan Zogović, znani črnogorski pesnik, predvojni partijski funkcionar in eden izmed prvoborcev. Pesem je obračun partije s sovražno propagando, ki se je spleta okrog porekla njenega generalnega sekretarja, hkrati pa je tudi resničen pesniški navdih in ena najboljših pesmi z motivom o Titu. Zogović je z navdihom in zanosno, s klenim izrazom in čudovito ekspresivnostjo pesniške besede spregovoril o Titu in njegovi poti, ki jo je začel v vaseh Hrvatskega zagorja in nadaljeval kot voditelj ljudstva in partije. V nemoči, da bi obglavilo naše osvobodilno gibanje, je »podlo Goebelsovo plemo Titovih biografov« pletlo mreže laži o Titu, da bi zmanjšalo vrednost in omalovaževalo tako gibanje kot voditelja revolucije. Trpek v besedi in ključovalen v izrazu, ko uperja vroči rafal stihov na tiste, ki vohunijo in lažejo o Titovem imenu in poti, postane pesnik umirjen in ganljiv, ko za svoje ljudstvo snuje Titov lik. V pesnikovem doživljanju je Titov lik na široko zasnovan in ne vsebuje samo komponente vojskovodje, pa tudi glede na druge strukturne elemente Titove osebnosti ta komponenta ni preveč poudarjena:

*Kadar zapojem o Titu za nas, za narod borcev,
moje srce kot sokol sede na njegovo roko
in poje —
o ostrem očesu, o plamtečem srdcu,
o Titovih obrvih —
napetem loku.*

*Poje o Zagorju, materi Mariji, kraljeviškem doku,
in kako so očetovsko skrbne gube na Titovem licu, vsaka beseda;
poje o tihih solzi, ki je zablestela v Titovem očesu,
ko je slišal usodo borcev s Fruške gore: zaseda.*

Pesnika navdihujeta človeška plat Titove osebnosti in njegova zraslost z gibanjem in bojem. Poudarja, da sta »Tita rodila v jezi in hrepenenju po ustvarjanju tita — narod in borba — mati!« Fizično nevreden in neulovljiv za sovražnika je Tito pričujoč v udarcih, ki jih povzroča sovražniku partizanska vojska, koraka z brigadami Koče in Peka, vidimo ga v bistrh planinskih potokih in rekah, o njem pojejo pri žetvi, na zborovanjih, v polnih sobah in dvorinah, vidimo ga na bojnih zastavah, ki se vijejo na Rami, v Splitu, Jajcu, Bihaću in drugod.

*Tito
živi v vsakem borcu.
Misli in diha v njegovem srcu.
Juriša z njim,
deli
žalost,
kruh
in slavo.*

Tito se je poistovetil z ljudstvom, z njegovim bojem in interesi, zato si ni mogoče zamisliti eno brez drugega. V drugi pesmi svoje pesnitve je pesnik dvakrat ponovil verz:

*Tito —
to smo mi,
vsi, —
saj poznate naše svinčenko in slavo!
On je prepoln nas,
velik je —
a mi smo v njem višji,
višji
za ljudsko glavo!*

Podobno misel in občutje je Zogović izrazil v peti pesmi poeme, toda to pot z vidno mržnjo, s prezirom do sovražnika in s srdom, ki govori skozi vroče cevi pušk in mitraljezov:

*Sprašujete o Titu: Kdo je?
Stroj, strojnica moja,
piši:*

*Tito —
to smo mi,
vsi!
vojska in zemlja od planin do odorov!
On je vaša groza,
on —
naši zagnani juriši
po trepetajočih krilih
vaših vojaških plašev in šotorov!*

Napisana v impresivnem jeziku in s tehniko verza, ki je značilna za eno izmed obdobji Zogovičevega pesništva, nas pesem prevzame s posebnim ritmom, ki s svojo dinamiko izraža pesnikovo mržnjo do sovražnika, lepoto lika in zanos napada. Pogosto, in to ne brez razloga, opozarjajo na podobnost med to pesmijo in veličastno pesnitvijo Majakovskega o Leninu.

Bolj kot katerega koli jugoslovanskega pesnika pa je osebnost maršala Tita navdihovala starega hrvaškega pesnika Vladimirja Nazorja.

Že davno usahla pesnikova beseda je ob srečanju s Titom znova zaživela, saj je dobila nov izvir za pomembne pesniške stvaritve. V Nazorjevem pesništvu je Tito ne samo povod in navdih za trenutno lirsko razpoloženje, temveč osebnost, ki zavzema osrednje mesto v pomembnem obdobju pesnikovega življenja.

Nazor je Titov lik globoko čustveno doživel in široko zasnoval, bolj vsestransko kot katerikoli pesnik jugoslovanskih književnosti. Pojmuje ga kot preporoditelja ljudske moči in odpora, vodnika v boju za nove družbene odnose. Zasnoval ga je kot vsestransko osebnost, ki živi v carstvu mita in v določenih, časovno omejenih zgodovinskih pogojih ter se bojuje za konkretne cilje ljudskega življenja in za zmago ideologije, ki spreminja svet.

Med prvimi Nazorjevimi pesmimi, ki jih je napisal na osvobojenem ozemlju, sta dve z motivom o Titu: Tovariš Tito in Pesem o pesti. Drugo so svoje čase prepevali kot budnico, nanjo je vplival trenutek zgodovine, sedaj pa jo redkeje slišimo. Pesem je mobilizatorska budnica, izraža pa tudi globoke misli in občutja. Tito se v njej pojavlja kot osebnost, ki odkriva nevidne moči ljudskega življenja in jih usmerja:

*Kar bilo je pod pepelom
v naših srcih plaho skrito,
v kres mogočen je raznetil
naš tovariš Tito, Tito.*

Pozneje je Titova osebnost navdihnila še tele Nazorjeve pesmi: Klic, Otroci, Obroč, Ognjeni duh, Glogova palica in posebno že klasično pesem Titov Naprejš. V teh pesmih je Tito organizator boja, »velikan, ki koraka z gore na goro, pred njegovim imenom se sive skale odpirajo, narasli potok se v jagnje spreminja in deblo hrasta se umika«. Je čudodelnik, na katerega smo dolgo čakali. »Ko leta in stoletja minevajo — skozi gozd, poln strahov in zveri« lomi njegova pest jeklene obročje, njegov klic budi reke, doline in klance, pripravi zemljo in mlin na reki, da pomagata partizanski vojski.

Temeljne vrednote Titove osebnosti je Nazor najbolj popolno doživel v antologijski pesmi Titov Naprejš, v kateri Tito premaguje pošasti, ki mu stoje na poti: zimo, lakoto in dvome. Vse, kar je povedal o Titu v drugih pesniških stvaritvah, je strnil Nazor v tej pesmi, zato jo štejejo za najboljšo, najbolj celotno in popolno doživetje Tita kot človeka in komandanta partizanske vojske. Tito je v pesmi prikazan v alegorično-simbolični viziji, zaveda se svojega zgodovinskega poslanstva, ve, da zmaga samo tisti, ki se bojujejo, dosleden je v svojih načelih, ne boji se težav. Njegova življenjska filozofija ni hedonistična, udobje življenja podreja smotrom humanistične dejavnosti, ki izvira iz prizadevanja za človekovo dostojanstvo.

Tito je v Nazorjevi viziji predstavljen kot vojskovodja, ki jezdi na konju in vodi svojo vojsko po prepadnih stezah planinskih vrhov. Zaveda se težav, žrtv, trpljenja in sovražnikove moči, zato je zaskrbljen in ne občuti hladu in mraza — sovražnikov svoje slabo oblečene vojske, poosebljenih v prikazni zime. Toda nenadoma se zave in obstane, prikazen zime mu je preprečila pot; opozarja ga, naj se s svojo vojsko vrne v nižino, in opusti svojo pot, kajti v tej planini vlada zima. Ob zahtevi, da mora biti pokoren in tih, pove prikazen načelo, da je »najpomembnejši človeški zakon: živeti kakorkoli«. Tito pa ima drugačna etična načela: če gre za svobodo in človekovo dostojanstvo, ni kompromisov. Premaga tudi druge prikazni: lakoto in dvome.

Rojstno hišo tovariša Tita obdaja park, v katerem je Augustinčićevo delo Vojskovodja.

V pesnikovem doživljanju je Tito hraber, dosleden in brezkompromisen, zato bi bilo napak in enostransko trditi, da je Nazor slikal Tita samo s sredstvi romantično razpoloženega pesnika in da ni videl in njem stvarnega lika konkretne družbene stvarnosti. Tito v Nazorjevih pesmih pogosto prehaja iz carstva legende in mita v resnične zgodovinske okvire, je del skupnosti in moči ljudstva. Tito »ni osamljen, ni dvignjen nad ljudi in stvari, da bi sam blestel kot meteor na jasnem nebu; tesno je povezan z ljudmi, s katerimi dela in z deželo, ki se zanjo in v njej bori«.

Nazor je videl Tita v različnih okoliščinah, z različnimi funkcijami in obveznostmi. Njegov lik je celotno doživel in vsestransko upodabljal. Pri ustvarjanju Titovega lika se je vrnil k simbolu, primeri, alegoriji in hiperboli, stilnim značilnostim svojega pesništva. Nazor je ustvarjal pesmi o Titu iz neposrednega opazovanja in doživljanja Titove osebnosti in njegovega dela; zato so te pesmi dokument nekega časa, včasih prav kot topografske točke na poti Tita in njegove vojske, predvsem pa so umetniški odmev nekega obdobja, ki mu je pesnik pošteno služil, in podoba pesnikovega doživljanja Titovega lika.

Tako kot Nazorjeva, je tudi zamrla Župančičeva pesniška beseda oživela v srečanju z revolucijo in preporodno dejavnostjo Josipa Broza Tita. Župančič je svoje doživljanje Tita in njegovega dela podal lirsko toplo in nevsiljivo, brez patetičnosti v tonu in brez retorike v izrazu. V dveh pesmih (Osvoboditeljem, Maršalu Titu) vidi Župančič Tita kot vojskovodjo, bojvnika in misijonarja:

*Razločene brate v eni meji strne,
svobodo zavrženo vnovič ustoliči,
pred nami preprogo bodočnosti razgrne:
planine sijo, razgibani v soncu rajajo griči.*

Umetniške lirске pesmi o Titu je težko razvrstiti v skupine ali cikluse glede na to, koliko je v njih poudarjena posamezna plat Titove osebnosti, konkretna vojaška ali državniška akcija ipd. Tito je v vseh pesmih predmet in motiv, povsod pa se skoraj enako govori o celotni državniški, vojaški, zgodovinski in človeški plati Tita in o pomenu njegovega dela za naše narode in zgodovino. V večini pesmi je temeljni motiv izražen že v naslovu — Tito.

Izmed tovrstnih pesmi je največ lirčnega izraza in slikovitosti pesniškega jezika v Miljkovićevi pesmi o Titu. Ko Miljković slika Tita, vpleta v pesmi tudi sebe:

*On nas uči, da ne izgubimo podobnosti
s svojim upanjem, s svojim človeškim obrazom;
uči nas, kako spoznamo prihodnost
v svojih dejanjih, v vsem, kar nastaja.
Kajti gorje tistemu, ki izgubi podobnost
s svojim mestom,*

*gorje onemu, ki ne najde prostora na domačem trgu;
gorje slehernemu, ki bo meril sebe po svoji senci in se ne bo zavedal,
kateri dan je v njegovi temni krvi.*

Tovrstnim pesmim so podobne tudi pesmi z naslovi, ki so povezani s Titovim rojstnim krajem. To so pesmi Š. Pandža, Krkleca, Viteza in Sl. Markovića. Titov lik partizanskega voditelja in vojnega komandanta je bolj kot v drugih poudarjen v nekaterih pesmih M. Alečkovića, B. Čopića, J. Franičevića-Pločara in J. Lampiča. Veliko teh pesmi je prigodniških, povezane so z dnevom mladosti, dnevom armade, dnevom republike ipd.

Ko posnema nekatere vidike ljudskega pesništva, prikazuje lirsko umetniško pesem Tita kot del naših gora, rek in ravnin. Tito ni samo produkt našega duhovnega bitja in zgodovinskega razvoja, temveč sta v njem poosebljena rodovitna zemlja in sivi kamen. Je poosebljena nedotakljivost meja naše dežele, simbol svobodnega toka naših rek, svobodnega diha naših planin, zagotovilo rodovitnosti naših polj, je tudi naša »lakota po ljubezni«, kot pravi Giacomo Scotti v istoimenski pesmi. Jovan Popović vzklika v pesmih zmage, da smo »vzrasli kot velikani pod likom in imenom Tita«, Jure Kaštelan pa poje v Pesmi o moji zemlji, da rastemo »pod roko partije in pod Titovim srcem«.

»In tako naprej, pesem za pesmijo se vrsti in vsaka nosi v sebi zrnice resnice, lastnost, vrlino, zaobljubo, krik in vzklik, najlepše darilo človeku, ki ga neposredno doživljamo najprej kot človeka in šele potem kot modreca, stratega revolucije, politika in državnika«.

Iz razčlenbe literarnega in zgodovinskega lika Tita v umetniških lirskih pesmih književnosti jugoslovanskih narodov, lahko sklepamo, da so lirski pesniki vseh jugoslovanskih narodov in narodnosti Tita široko prikazovali in raznovrstno doživljali. Med pesmimi je največ tistih, ki govorijo o Titu kot voditelju revolucije, sekretarju partije in človeku-borcu, ki skrbi za obstoj ljudstva v najširšem pomenu besede. Skoraj pri vseh je poudarjena človeška stran Titove osebnosti, ki izžareva plemenitost, skrb in odgovornost.

Pesniki ne pojo o Titu zato, da bi fetišizirali njegov lik, niti iz mode ali nacionalne ozkosrčnosti, temveč zato, ker je vodil gibanje, ki je odprlo jugoslovanskim narodom nove vidike, zato, ker je razplamtel ustvarjalne sposobnosti jugoslovanskega delavskega razreda in ustvaril neslutene možnosti za odpravo zakoreninjenih nesporazumov narodov in narodnosti Jugoslavije.

Tito je v življenju in v lirskem pesništvu vse jugoslovanska osebnost, enako blizu vsem in ljubljen od vseh. To se jasno vidi in občuti iz lirskih pesmi, ki pojejo o njem. Navdihnil je pesnike vseh naših narodnosti. O njem pojo Črnogorci, Slovenci, Makedonci, Srbi, Hrvati, Albanci, Madžari, Romuni, Muslimani in drugi. Vsi z enakim žarom, ljubeznijo, spoštovanjem in občudovanjem. Titova osebnost je navdihnila predstavnike različnih pesniških rodov. Razumljivo je, da sta njegovo vodenje in delo navdihnila pesnike-borce, ki jih je vodil med vojno in pozneje ob uveljavitvi novega družbenega reda. Mlajši (in najmlajši) rod pesnikov pa s pesmijo o Titu dokazuje, da so pridobitve osvobodilnega boja, poosebljene v Titovem liku in delu, prešle tudi v kri in meso mladih — prav tako kot tistih, ki so izbojevali revolucijo in vzpostavili oblast delavskega razreda. Najstarejši rod — Nazor, Župančič, Krklec, Feldman, Vitez in drugi — je s pesmimi o Titu in njegovi osebnosti dokazal, da je sledil emanaciji svojega pesniškega ustvarjanja, ki je bilo pomembno prav zato, ker je v svojem bistvu izražalo misel in ideje naroda, v katerem so se oblikovali ti pesniki.

Ljubezen jugoslovanskih narodov do Tita in njegovega dela je neizmerna. Resnična ljubezen do Tita, ki se kaže tudi v pesmih, je onemogočila izumetničenost, idolatrijo in frazerstvo, suhoparnost in patetiko v stilu in izrazu — pojave, ki bi lahko nastali v lirskih pesmih, napisanih v čast in slavo osebnosti, ki se pojavlja kot motiv in predmet pesništva.

Po umetniški plati predstavljajo pesmi o Titu celotno podobo Tita kot zgodovinskega pojava, vendar pa najde bralec v njih ob elementih zgodovine tudi pravo poezijo. To velja posebno za tiste pesmi, ki niso prigodniške in ne vsebujejo elementov proslavljanja, ki so nujni za prigodniško pesem. Pesmi, v katerih je Titova osebnost upodobljena neposredno po stilu in izrazu, tiste, ki so izraz ljudskega in osebnega občutenja do Tita, in pesmi, v katerih je Titov lik literarno oblikovan, bodo vedno pričujoče v antologijah jugoslovanske lirike.

mag. KRSTO PIŽURICA

Miroslav Kovačević Srce mojega ljudstva

*Srce mojega ljudstva
odzvanja klicu svobode.
Srce mojega ljudstva
je napojeno s toploto sonca.
Srce mojega ljudstva
je zraslo s klasjem zlatega žita.
Srce mojega ljudstva
bije s srcem tovariša Tita.*

Bojko Kirandžski Štafeta

*Iz roke v roko
teče štafeta
in vsak prijem pozdrav je nov.
To dragemu Titu
prepolni sreče
pošiljamo radost
naših domov.*

*Povsod cveto rože
in žito gre v klas, ptice prepevajo
na ves glas
in narod kliče:
»Tovariš Tito,
tople pozdrave
prejmi od nas!«*

Učenci o Titu

Tito

...in kot na ukaz prostovoljno okrog njega se zgrinja delovno ljudstvo, se strinja v strumne brigade kipeča mladina. (Oton Župančič)

Naša kri je naša pot do Tebe, moč naših oznojenih delavskih rok, utelešena v enem človeku, odporna rastlina, katere plodove uči Sonce ljubezni in razuma. Odraščala plamenica vseh naših tavanj, resnica, v katero verjamemo kot v svetlobo, ki nas bo obsijala, graditelj naših najlepših sanj — predali smo Ti svojo prihodnost in svojo usodo kot najdragocenejše darilo, ki ga podari ljudstvo le tistemu, s katerim je skupaj padalo, krvavelo, pelo, jurišalo, ustvarjalo...

Oster balkanski kamen in kmečka zibelka sta dala odporost in moč Tvojim mišicam, nahranjen s svežim gorskim zrakom in širino zagorskega neba namesto z mlekom, si ponesel v življenje iskro vere pradedov, da so vsi ljudje pod soncem enaki, da nima večje pravice do življenja in zraka tisti, ki ima ostrežje zobe in bolj krvave kremplje.

Naučil si nas, da pogumno gradimo svoj veliki sen, da puščamo svoja srca vzdana v njegove temelje in da se ne bojimo niti hudih vetrov niti podivjanih stihij, objeti in nepremagljivi, ker Te imamo pred seboj, v sebi, zase...

Tvoje ime je svetinja »v deželi, kjer se spoštujejo sončnice« in kjer se porajajo junaki iz ljudstva, iz čudežnega semena naših žilavih in zdravih kmečkih rodov.

Tvoja beseda, klic in izziv združuje naše trde, razpokane roke v velikansko jekleno pest, pripravljeno, da zdrobi tistega, ki

bi poskušal oskruniti nedra naše skalnate balkanske dežele — matere, sedaj, ko znamo ceniti svobodo bolj kot smo jo znali kdajkoli prej, ko smo bolj kot kdajkoli pripravljeni braniti obalo, za katero smo »gazili kri do kolen«, za katero smo šli v mrak, v noč brez zvezd, za katero smo se pognali na podivjano gladino in privedli belo ladjo naše zarje v mirne, osončene vode...

In vendar, čeprav smo bili nekaj bojovníki in čeprav nas je bolelo srce ob stoku matere, zavite v črnino, danes zaljubljeno poslušamo, kako pojejo stroji, in stojimo na visokih odrih čudežne zgradbe, ki raste vsak dan pred našimi očmi vedno više in više, cveti vedno lepša in vedno bolj bleščeča. Danes držimo plug in sejemo po neskončnih rodovitnih poljih, rastemo z jablanami in se ljubimo s soncem. Danes smo ponosni na svoje grobe, oznojene dlani in močna pleča, na katerih nosimo prihodnost človeka in sveta. Danes, ko smo skupaj s Teboj, smo velikanski: v naših žilah šumijo slapovi mlade krvi, pod našimi rokami se krivi jeklo in planine upogibajo svoje kamenite hrbte.

SVETLANA ARTIČ, III. r.
Gimnazija »13. oktobar«, Paraćin

(Odlomek iz dela, ki je bilo poslano na natečaj časnika Prosvetni pregled ob Titovih jubilejih)

Mi smo Titovi (Foto: F. Modić)

Kaj mi pomeni Tito

Tito — mnogo mi pomeniš! Tito — človek, ki si nam z drugimi, ljudstvu vdanimi borci priboril svobodo. Tito — zgled si nam prav Ti, iz revne kmečke družine.

Imaš nas rad in tudi mi Ti vračamo ljubezen. V naših mladih srcih klije ljubezen do Tebe, do domovine. Srce nam cveti od ponosa, da Te imamo za predsednika. Kako rada bi Ti vsaj enkrat stisnila roko v pozdrav. Ti vsaj enkrat pogledala v oči. Rada bi bila v Tvoji bližini in se s Tabo pogovarjala. Zame bi bil to nepozaben spomin. Še v nečem je moje občudovanje do Tebe večje. To je Tvoj pogum med NOB. Mnogo sem o Tebi videla v filmih in slišala od tovarišic in tovarišev. Mnogo si storil za nas, za mladi rod. Spodbujaš nas k učenju z besedami: »Veliko se učite, da hoste veliko vedeli. Le tisti, ki veliko zna, lahko koristi domovini!«

V sebi čutim silo, ki me spodbuja, da uresničujem Titove besede. Dolgo nas še vodi v nove, svetle dni!
Živel Tito!

ANDREJA MIHELIČ, 4. a razred, osnovna šola Ketteja in Murna

Tito mi pomeni to, kar se z besedami ne da lahko povedati. Po njegovi zaslugi živim pod svobodnim soncem srečna in zadovoljna kot vsi jugoslovanski pionirji. Vsi se zavedamo, kaj bi bilo z nami in z našimi starši, če ne bi bilo njega, ki nas je privedel v srečno, svobodno in zadovoljno življenje. Za te njegove zasluge ni bogastva, s katerim bi mu to lahko poplačali.

Danes, ko imamo vsega dovolj, se ne zavedamo, kaj bi bilo, če ne bi imeli pravic, kruha in igrac. In prav Tito nam je to izbojeval, on, kmečki deček iz Kumrovc. Mnogo otrok na svetu pa je še takih, ki nimajo vsega tega, ker jim manjka tak voditelj, kot je Tito. Upam pa, da bodo imeli tudi tisti otroci vse te dobrote, ki jih imamo mi, in jih do sedaj niso mogli uživati.

Želim si, da bi še dolgo živel med nami in bi nas uspešno vodil, kot nas je do sedaj. To so želje vseh nas, ki ga imamo radi. Želim mu priskrben pozdrave za njegov 85. rojstni dan. To mu dokazujemo tudi s tem, da je letos kakor vsako leto krenila Titova štafeta.
SUZANA LENARČIČ, 4. a razred, osnovna šola Ketteja in Murna

Zakaj imam rada tovariša Tita

V maju, ko vse cveti in je veliko rdečih rož, se je v družini Broz v Kumrovcu rodil človek, ki je postal ponos vseh narodov in narodnosti Jugoslavije.

Tako kot vsak otrok je imel tudi on starše, ki jih je ljubil iz vsega srca. V šoli je bil priden in se je zelo razumel s tovariši in tovarišicami. Rad je imel svojega učitelja, nadvse pa knjigo. Poleg šole in knjige tudi življenje, veselje in delo kmata.

Rada imam tovariša Tita, ker je bil blizu vsem in dober do vseh v okolju, kjer je odrasel. Kasneje, ko je odrasel in postal pravi človek, je postal naš in vsi ga imamo enako radi. Že od začetka se je bojeval za pravice ljudstva in to povsem uresničil. Sedaj je še bolj naš, pa tudi od vsega sveta. Ime Tito pomeni pri nas SFRJ, enakopravno skupnost, v kateri živijo bratsko in složno ter gradijo svojo boljšo prihodnost vsi narodi in narodnosti; v svetu pomeni to: mir in boljše življenje za vse ljudi ne glede na to, kakšne narodnosti, vere in barve so.

Sedaj, ko slavimo dva velika jubileja — 40 let, odkar je prišel tovariš Tito na čelo KPJ, in 85 let njegovega življenja, vidimo, da je najbolj slavna zgodovina naših

narodov in narodnosti povezana z življenjem in delom tovariša Tita in da je njegov prispevek k ustvarjanju te zgodovine velikanski in neprimerljiv. Ustvarjanje take zgodovine je težavno, toda naše narode in narodnosti je vodil na tej poti tovariš Tito s svojo daljnosežno vizijo prihodnosti; zato ljudem ni bilo težko prebroditi težav in se pogumno bojevati do končne zmage. Tako je tudi sedaj, ko pod njegovim modrim vodstvom gradimo socializem in samoupravljanje v naši deželi.

Sedaj živimo svobodno, svobodno rastemo in se svobodno učimo, vsak v svojem materinem jeziku. Ponosni smo, tovariš Tito, ker živimo skupaj s teboj. V tebi vidimo našo lepšo prihodnost. Vse naše želje so povezane s tvojimi željami, to pa pomeni — boljše in srečnejše življenje za vse nas v SFRJ in mir za ves svet. Tvoj boj za mir je postal simbol vsemu svetu. Zato te imamo tako zelo radi in ti iskreno želimo, da bi še dolgo živel in nas vodil od zmage do zmage: včeraj v narodnoosvobodilnem boju, danes v miru in graditvi boljšega življenja za vse. SHERIBANE SFARCA, 8. r. Osnovne šole Emin Duraku — Priština

Dragi Tito

Dragi Tito, dolgo zdrav nam še ostani! Vodi, čuvaj nas in brani!

Svoboda, bratstvo, srečna domovina, to delo tvoje je in dedov naših zapuščina!

Kot nekaj za svobodo, tako za mir boriš se zdaj. Ob tebi mladi smo zbrani, z ramo ob rami. MERI HORVAT, 8. a r. Semedela—Koper

Tito

TITO — ptica, ki leti visoko,
TITO — cvetje, ki povsod cveti.
TITO — naš učitelj dragi,
TITO — človek boja in svobodnih dni.

TITO — varuh naših mladih sanj,
TITO — sokol širnih, nepremaganih višin,
TITO — vodja za svobodo in za mir.

TITO — sokol divji in mogočen,
TITO — želja vsakega objema.
TITO — bratstva in ljubezni si kovač,
TITO — ti simbol si lepšega življenja.

GORDANA CVETKOVSKA, 7. r.
osnovna šola »Vera Kotorka«
Klečevci, Kumanovsko

Tito

Njegovo srce je rosna trata, na kateri lahko vsak dober človek najde cvet.

Gube njegovega čela so rodovitne brazde, gosto posejane z mislimi.

S krili svojih hotenj lahko razgrne oblake, da sonce živo zasije.

Njegove roke so žarišče moči in sinjine.

Na njegovih dlaneh je za vse dosti svobodnega neba.

SUNČANA GVOJIĆ, 8. r.
osnovna šola »Sedam sekretara SKOJ-a«
Zagreb

Tito

V naši državi živi človek, ki je heroj in voditelj naše države, Josip Broz Tito. On je naš tovariš, borec in zmagovalec.

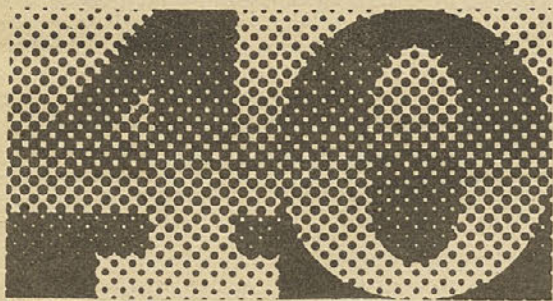
Vsi, ki ljubijo svobodo in pravico, ljubijo tudi njega. O njem prepeva pesnik neznani, prepeva o njem pastir s planin, o njem prepeva, prepeva ves svet.

Povsod, kjer je on, tam je veselje in kjer je veselje, živi tudi mir. In smeh na njegovem obrazu ne ugasne, saj gleda naprej, naprej v življenje. JELKA GRUDEN, 7. r. Šmarje-Sap

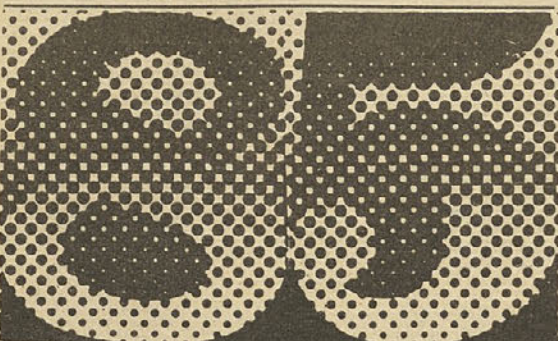
Titu

Petinosemdeset rož, petinosemdeset rdečih rož, na vrtu bi nabral, jih tebi, TITO, bi poslal.

Petinosemdeset ptic, petinosemdeset golobov k tebi, TITO, bi poslal. Vsaki ptiči, vsaki golobici, rdečo rožo v kljun bi dal. Naj k tebi, dragi TITO, poletite in srečnih dni ti zažele. VILI KORENIKA, 8. r. Šmarje pri Kopru

TITO

Tito

Prihajamo kot pomladno deževje, kot razžarjena vulkanska sredica; kraj našega imena vedno njegovo ime je — mi smo njegov sen in resnica. Prihajamo kot pomladno deževje.

V svetu ljubezen iščemo mladi — čisto kot studenec, kot jutranja zarja. Naš je čas hotenja — vse bi radi: poti zvezd in ljubezni plamen. V svetu ljubezen iščemo mladi.

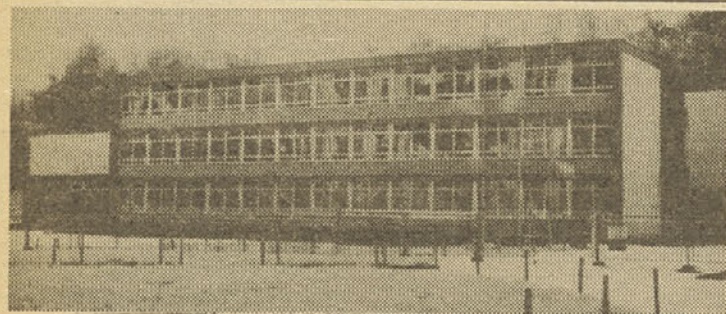
Vi, ki ponosno čuvate vsa vrata na poteh življenja in pravice, ali slišite prihajati mlade — brat do brata — da se ovenčajo s prihodnjo slavo... Vi, ki ponosno čuvate vsa vrata.

Naše misli so morda še nejasne, vendar so željne novih spoznanj; otožne so vijolice, ki zacvetijo prekasne, kot ladje, ki so utonile na dnu morskih kotanj... Naše misli so morda še nejasne.

OKSANA PEČI, 6. r.
osnovna šola »Prvi maj«
Zenica

Šole lepotice

SR Bosna in Hercegovina

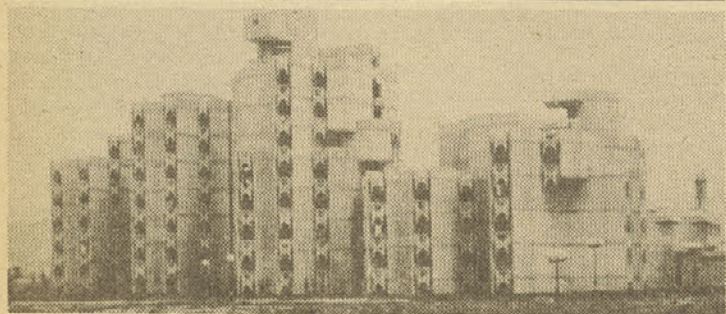
NAČRTNA RAST

Februarja leta 1974 je bil sprejet družbeni dogovor o uresničevanju načrta, po katerem naj bi bili vsi šoloobvezni otroci Bosne in Hercegovine do leta 1980 zajeti v osnovne šole; s tem je bil tudi utemeljen program graditve osnovnih šol v tej republiki od leta 1974 do 1980. Območje Bosne in Hercegovine je postalo veliko gradbišče šol. V vaseh, na ledinah, v mestecih in mestih, posebno na nerazvitih območjih, so zrasla skladna, čudovita poslopja, podobna Andričevemu mostu na Žepi. Rasle so šole lepotice.

Če potujete po slikovitih bosensko-hercegovskih predelih, lahko vsak trenutek zagledate te šole skozi okno vagona ali avtobusa in se jim ne morete načuditi. Žal vam je, da ste šli že mimo njih, toda prihajajo druge. Kajti v preteklih treh letih so bile zgrajene 203 šole s 1089 učilnicami s površino 283.000 kvadratnih metrov. Sedaj gradijo še 162 šolskih objektov s 1069 učilnicami s površino 256.000 kvadratnih metrov. Ko bodo zgrajeni tudi ti, bo uresničeno 51,6% dela, toliko kot je bilo predvideno za prva dveletna ciklusa.

Načrt graditve osnovnih šol v SR Bosni in Hercegovini se kljub objektivnim materialnim težavam uspešno uresničuje. To je dosežek izredne ustvarjalne zavzetosti vseh občanov, delovnih ljudi in družbenih dejavnikov v republiki; v 93 občinah je bil razpisan samoprispevek za gradnjo šolskih objektov, tako da je največji del denarja zagotovljen po tej poti. To je hkrati tudi zagotovilo, da bo načrt uspešno uresničen. Tedaj bo končno Bosna in Hercegovina rešena bremena nepismenosti.

SR Črna gora

NOVI ŠTUDENTSKI DOM

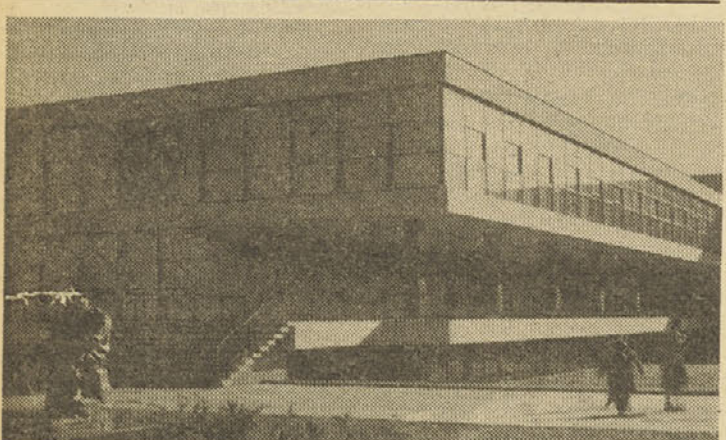
Ob koncu leta 1975 je bil v Titogradu zgrajen novi študentski dom Rifat Burdžović-Tršo. Dom je zelo moderen, v njem je 350 ležišč, ima restavracijo, televizijsko in kinematografsko dvorano, pred nedavnim pa so odprli tudi privlačen disco klub za oddih in zabavo študentov. Novi študentski dom, ki z arhitekturo in zunanjim videzom zbujajo pozornost v svojem okolju, je precej ublažil stanovanjsko vprašanje študentov, ki jih je sedaj na črnogorskih fakultetah in višjih šolah več kot 12.000. Študentske dvoposteljne in enoposteljne sobe v novem domu so zelo komfortne in dajejo idealne možnosti za učenje. Tu so udobne postelje, mize, vgrajene garderobne in knjižne omare in sončne terase, na vsake štiri sobe ali osem postelj pa je čajna kuhinja. Dom ima tudi dvigalo. Mogočna zgradba doma je na prostornem travniku, nedaleč od Industrije gradbenih strojev in opreme Radoje Dakić. Ta prostor je videti sedaj neurejen, predvideno pa je, da bodo na njem uredili igrišča za šport in rekreacijo študentov.

V mestu je bil pred več kot petnajstimi leti zgrajen prvi študentski dom s tremi paviljoni in 350 ležišči. Toda ta dom je že dotrajan in njegova notranjost se ne more niti približno primerjati z notranjostjo novega doma. Stavbe so že zelo uničene, saj ni bilo denarja za njihovo vzdrževanje in preureditev.

V načrtu je gradnja druge faze novega študentskega doma, ki naj bi se začela konec tega leta, študenti pa naj bi se vselili v dom konec leta 1979. V domu bo okrog 350 ležišč.

DRAGOSLAV MILAČIĆ

SR Hrvatska

PO NOVIH ZASNOVAH

Zagrebski mestni sindikalni svet je ustanovil leta 1953 Delavsko univerzo Moša Pijade, da bi izobraževal delavce za opravljanje delovnih in samoupravnih funkcij ter kot uporabnike in ustvarjalce kulturnih dobrin. Izobraževanje je zajelo tale področja: samoupravljanje, kulturo, splošno in poklicno izobraževanje ter učenje tujih jezikov. Načrti so temeljili na raziskavah o izobraževalnih potrebah organizacij združenega dela, zato so v tej delavski univerzi razvita tri področja: študijsko-raziskovalno, instruktivno in izobraževalno. Na vseh področjih izobraževanja je bilo 1965. leta 365 izobraževalnih skupin s 7391 obiskovalci; leta 1976 je bilo 674 izobraževalnih skupin s 23.640 obiskovalci. Letos je v 776 izobraževalnih skupinah 27.000 obiskovalcev.

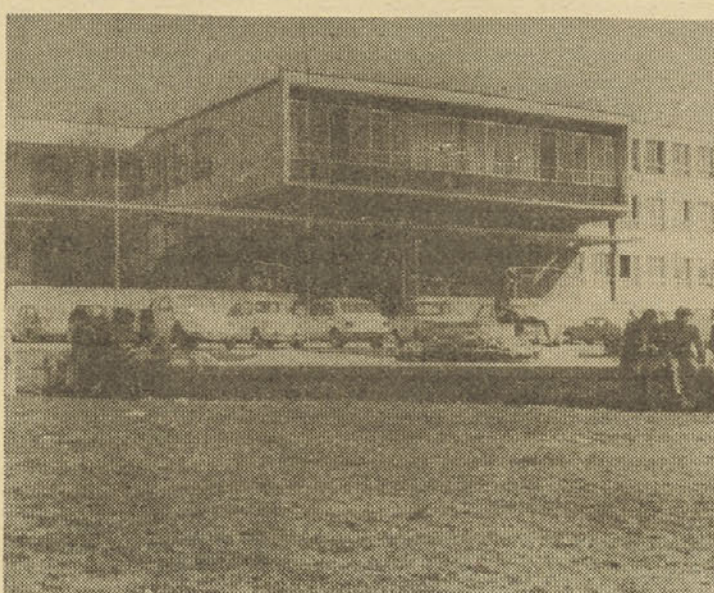
Sedaj se mora programska zasnova prilagoditi smotrom reforme usmerjenega izobraževanja glede na družbenoekonomske odnose, graditev nove mreže izobraževalnih središč itn. Zato posvečajo delovni ljudje tega kolektiva posebno pozornost spremembi dosedanje programske zasnove in prilagajanju smotrom reforme vzgoje in izobraževanja.

I. K.

Tito v Ljubljani

SAP Kosovo in Metohija

FILOZOFSKA FAKULTETA UNIVERZE V PRIŠTINI

V SAP Kosovo je sedaj v šolskih klopih vsak tretji prebivalec; v 878 osnovnih šolah je 296.145 učencev, v 201 srednji šoli v raznih oblikah srednjega usmerjenega izobraževanja pa se pripravlja za delo 113.080 učencev. Na prištinski univerzi, eni od najmlajših v Jugoslaviji, študira več kot 30.000 rednih in izrednih študentov. V jezikih narodov in narodnosti, ki žive v SAP Kosovo, poučuje na vseh stopnjah izobraževanja več kot 18.000 prosvetnih delavcev.

SR Makedonija

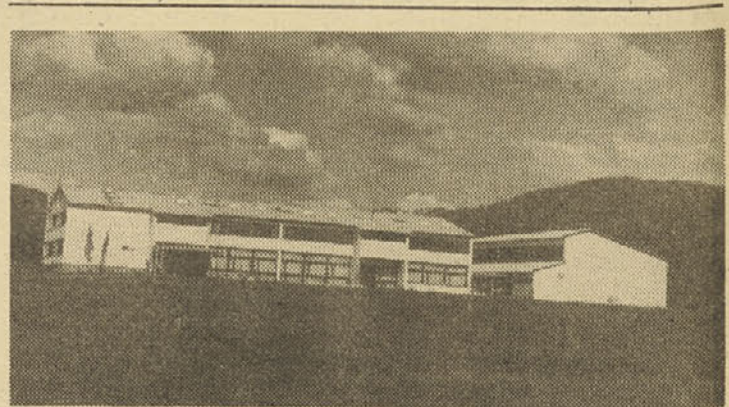
DESET LET MAKEDONSKE AKADEMIJE ZNANOSTI IN UMETNOSTI

Letos praznuje Makedonska akademija znanosti in umetnosti svoj desetletnico. Ustanovljena je bila leta 1967. Za častna člana MANU je imenovala tovariša Josipa Broza Tita in tovariša Edvarda Kardelja.

Dejavnost Makedonske akademije znanosti in umetnosti poteka v štirih oddelkih: za družbene vede, za jezik in književnost, za naravoslovno-matematične vede in za umetnost. Do sedaj je ta najvišja ustanova v republiki organizirala več znanstvenih posvetov ter predstavila svoje delovne dosežke in uspehe akademij v naši deželi. Sedaj ima MANU dva častna člana, 27 članov v delovnem sestavu, od katerih jih je 20 rednih in 7 dopisnih, ter 19 članov zunaj rednega sestava, od katerih jih je 11 iz naše dežele in 8 iz tujine.

Ko je proslavljala svoj jubilej — desetletnico svojega obstoja, se je MANU preselila v nove prostore; s tem so bile ustvarjene možnosti za še boljše delo in nove dosežke vzgoje. Predvidevajo, da bodo letos končali raziskave več objektov, v petih delih pa bo izšlo tudi leksikografsko delo, posvečeno Makedoniji. Stavba akademije je bila lani proglašena za najboljšo stvaritev v naši deželi. Dobila je priznanje, ki ga vsako leto podeljuje časnik Borba.

SR Slovenija

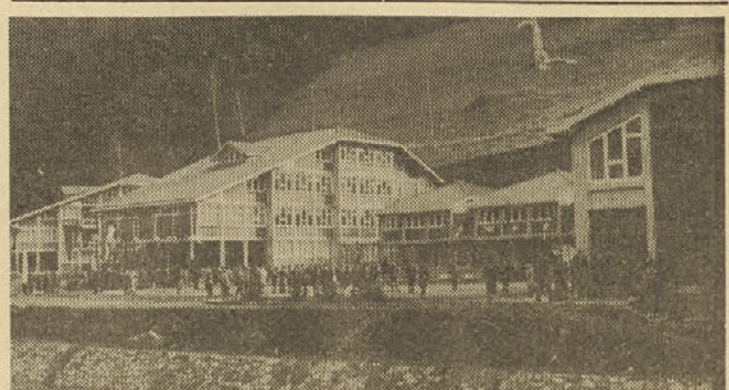
CELODNEVNA ŠOLA

Osnovna šola »7. maj«, Dobrova pri Ljubljani. S celodnevni poukom so na tej šoli pričeli sredi šolskega leta 1974—75. Pouk traja od 7.30 do 15.30. Sestavni del učenja so tudi interesne dejavnosti in samostojno učenje. V osmih urah, ki jih otroci preživijo organizirano pod strokovnim vodstvom, imajo tudi kosilo, malico in rekreativni odmor.

Na šoli je 360 učencev (v 15 oddelkih) in 26 učiteljev. Dobrova ima tudi vzgojnovarstveni zavod, v katerem je 60 otrok. Vodijo jih tri vzgojiteljice.

Šola »7. maj« je bila zgrajena s samopriskom občanov ljubljanskih občin leta 1974. Okolico urejajo postopno, deloma tudi s prostovoljnim delom staršev, mladine, učencev ljubljanskih srednjih šol in učencev osnovne šole Dobrova.

SR Srbija

OPORIŠČE SIJAJNIH GRADBENIKOV

Med narodnoosvobodilnim bojem je bila Crna Trava močno revolucionarno oporišče na jugovzhodu Srbije. Dala je veliko znanih revolucionarjev. Eden od njih je bil tudi Milentije Popović, človek, ki je bil vedno v prvih vrstah revolucije in samoupravne socialistične rasti naše dežele.

Crna Trava je znana po vsej Jugoslaviji in tudi zunaj naših meja po sijajnih gradbenikih. Večina od njih si je pridobila znanje na Gradbenem šolskem centru, ki je pred tremi leti dobil ime po Milentiju Popoviću; tedaj je dobil tudi novo stavbo, ki spada med najmodernejšje vzgojnoizobraževalne ustanove v SR Srbiji. Na stotine učencev — prihodnjih gradbenikov ima izjemne pogoje za izobraževanje in delovno vzgojo.

Na sliki: Gradbeni šolski center Milentije Popović v Crni Travi.

SAP Vojvodina

ČAS NARODNOSTNE ENAKOPRAVNOSTI

Z ustanovitvijo nove Jugoslavije, odločene, da gre po poti socialističnega razvoja, je začel nastajati novi sistem vzgoje in izobraževanja, v katerem so se povsem uveljavili interesi narodov in narodnosti ter narodnostna enakopravnost. Zasnovan je bil na enotnih idejnih temeljih marksizma in leninizma ter na dosežkih narodnoosvobodilnega boja in socialistične revolucije. Na teh temeljih se v šestih republikah in dveh avtonomnih pokrajinah razvija vzgojnoizobraževalni sistem, povsod sprejemajo predmetnike in učne načrte; s tem zagotavljajo temeljne narodnostne pravice do vzgoje in izobraževanja v materinščini, spoznavanja in ohranjanja narodne kulture ter drugih posebnosti in individualnosti narodov. Vzgoja in izobraževanje v jugoslovanskih šolah potekata tudi v devetih jezikih narodnosti: v albanskem, bolgarskem, češkem, italijanskem, madžarskem, romunskem, rusinskem, slovaškem in turškem. V različnih oblikah vzgojnoizobraževalnega dela na osnovni, srednji, višji in visoki stopnji je zajetih skupno 4.602.427 učencev in študentov. Pouk v srbohrvaškem ali hrvaškem jeziku jih ima 3.389.154, v makedonskem 363.075, v slovenskem 420.537, v albanskem 353.680, v bolgarskem 4.491, v češkem 688, v italijanskem 2.330, v madžarskem 48.164, v romunskem 3.561, v rusinskem 1.217, v slovaškem 6.698 in v turškem 8.732. Torej okrog 450.000 učencev in študentov se šola v jezikih narodnosti, kar je enajstkrat več kot v stari Jugoslaviji (42.000).

Na sliki: Ena od na novo zgrajenih predšolskih ustanov v Novem Sadu »Radostno otroštvo«, v kateri poteka vzgojno delo v več jezikih.

Iz njegovih dni...

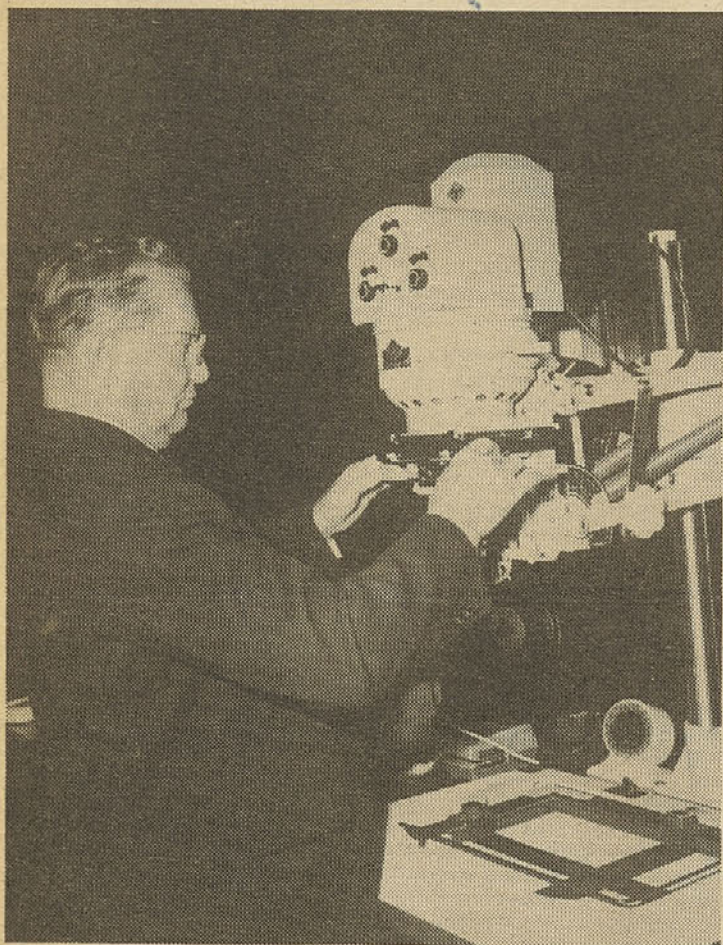
Na sprehodu ob morju

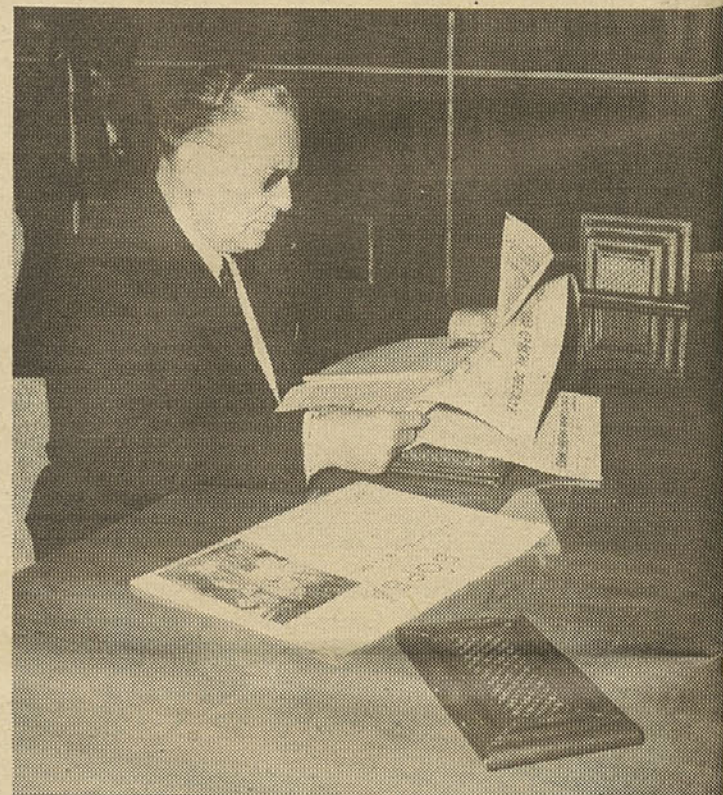
Med odmorom

Nekdanji kovinar se med odmorom rad povrne v svojo malo delavnico

Tito zelo rad fotografira; sam tudi razvija in kopira filme. Vidimo ga prav pri tem delu

Tovariš Tito začne svoj delovni dan s pregledom službenih dopisov in časnikov. Fotograf ga je »ujel« v trenutku, ko prebira športno stran

Tovariš Tito s svojo življenjsko družico

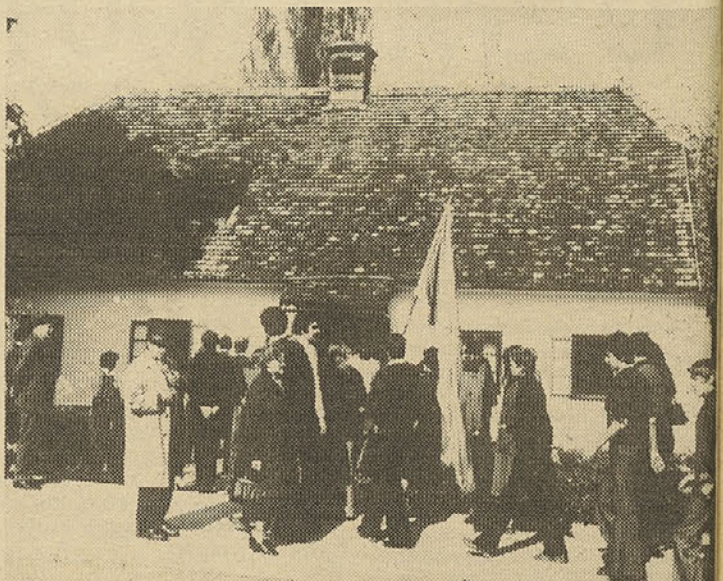
Vedno, kadar mu čas dopušča, obišče Tito svoj Kumrovec. Na fotografiji z ženo Jovanko pred svojo rojstno hišo

Znano je, da je tovariš Tito odličan lovec in da ima bogato zbirko trofej. Tokrat se pripravlja na lov (Vse foto: Milan Rašeta)

Sprehod v vinogradu je vedno skušnjava, da si izberemo najboljši grozd

Na stotisoče obiskovalcev iz vseh krajev Jugoslavije in iz daljnih dežel sveta prihaja v Kumrovec, najbolj pa jih zanima Titova rojstna hiša